

DEVLET OLGUSU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

(An Evaluation of the Phenomenon of State)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÖZKAYA¹

ÖZ

Ortaya çıkışı kadim zamanlara dayanan devlet olgusu 1648 yılında imzalanan Westphalia (Vesfalya) Antlaşması ile modern bir yapıya dönüşmeye başlamış, günümüzde ise hayatın her alanında keskin bir dönüşüme neden olan küreselleşme ile birlikte ikinci bir kırılma dönemine girmiştir. Tarih boyunca Sokrates'ten İbn Haldun'a, Aristoteles'ten Rousseau'ya kadar birçok düşünür devlet olgusu üzerinde fikir yürütmüştür. Günümüzde de devletlerin yapısı ve etkinlikleri üzerinde tam bir mutabakat söz konusu değildir. Hukuki anlamda devlet kavramının unsurları üzerinde genel bir kabul olmakla birlikte bu geniş fenomen tartışılmaya devam etmektedir. Yapılan bu çalışmada devlet olgusunun tarihsel gelişim sürecinde düşünürlerce nasıl tasvir edildiği üzerinde durulduktan sonra devletin temel kurucu unsurları kısaca açıklanacaktır. Akabinde modern ulus-devlet üzerine bazı tespitler yapılacak ve küreselleşmenin ulus-devletlere etkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Devlet, küreselleşme, ulus-devlet.

ABSTRACT

The phenomenon of the state, whose emergence dates back to ancient times, started to turn into a modern structure with the Peace of Westphalia, signed in 1648. Today, it has entered a second period of fragility with globalization, which has caused a sharp transformation in all areas of life. Throughout history, many scholars, from Socrates to Ibn Khaldun, from Aristotle to Rousseau, have thought about the phenomenon of the state. Today, there is no full agreement on the structure and activities of states. Although there is a general acceptance on the elements of the concept of state in legal terms, this broad phenomenon continues to be discussed. After focusing on how the state phenomenon is depicted by the scholars

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Polis Akademisi, omerakademik@gmail.com , ozkaya@pa.edu.tr , Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Necatibey Cad. No 108, Yenışehir, ANKARA, ORCID ID 0000-0003-2302-5991

during the historical development process, the main constituent elements of the state will be briefly explained. Afterwards, some determinations will be made on the modern nation-state and the impact of globalization on nation-states will be evaluated.

Keywords: State, globalization, nation-state.

GİRİŞ

Mumcu, devleti “inkâr edilmesi olanaksız en önemli toplumsal örgüt” olarak görmektedir². Gerçekten de devlet, esas itibarıyla bir toplumsal örgüttür. Dolayısıyla devlet, ancak insanların bir araya gelerek “toplumsal” hareket kabiliyetinin bir sonucu olarak ortaya çıkan örgütlenme çeşitlerinden bir tanesidir. Mumcu’nun tespitindeki ikinci önemli vurgu, devletin inkâr edilmesinin olanaksız oluşudur³. Günümüzde devlet dışı aktörlerin dünya üzerinde etkinliği artmaktadır. Ancak bu durum, devletlerin öneminin tamamıyla sona erdiği anlamına gelmemektedir.

Devlet, insan ürünü bir yapıdır ve insan uygarlığının nihai sonuçlarından bir tanesidir⁴. Günümüze kadar binlerce devlet kurulmuş ve yıkılmıştır. Hâlihazırda dünya üzerinde iki yüze yakın “tanınmış” devlet bulunmaktadır. Ancak, devlet tanımı üzerine literatürde hâlâ bir görüş birliği bulunmamaktadır.

İnsanların topluluk halinde yaşaması olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak devlet olgusu o kadar eski değildir⁵. Devlet fikri hiç

2 MUMCU, Ahmet, çev. **Genel Devlet Kuramı**. 6. İstanbul: İnkılap Yayıncılık, 2015, s. VIII

3 21. yüzyıla kadar bu tespitin geçerliliğinin daha somut olduğu kanaatindeyiz. Ancak günümüz şartlarında hayatı “e-” yaşayan toplumlar, devlet mefhumunu da “e-” olarak tasavvur edebilecek kabiliyete erişmiştir. Bu bakımdan devlet ve devletin insan unsurunu oluşturan millet olgularının sanal hale gelmeye başladığını ifade etmek gerekmektedir. Her ne kadar devlet olgusu teknolojinin gelişmesi ve dünyanın küreselleşmesiyle birlikte “e-” nitelik kazanmış olsa da, bize göre insanların “toplumsal” kalabilmesi adına varlığını kısa ve orta vadede devam ettirecektir.

4 İnsanlık tarihindeki önemli dönüm noktalarından ilki insanların avcılık ve toplayıcılıktan çiftçilik ve çobanlığa geçmesiyle yaşanmıştır. Bu dönem tarihi tam olarak belli olmamakla birlikte günümüzden yaklaşık 9.000 yıl öncesine tekabül ettiği düşünülmektedir. İkinci önemli dönüm noktası, günümüzden yaklaşık 5.000 yıl önce Dicle-Fırat ve Nil vadilerinde uygar toplumların ortaya çıkmasıdır. Bu toplum sulak tarım yapan, kanal kazan ve su önüne set çeken, haliyle toplumsal örgütlenen insanlardan oluşmaktaydı. Üçüncü dönüm noktası yaklaşık 4.000 yıl önce sabanın bulunmasıyla tarımda hayvan gücüne dayanılması olmuştur. Akabindeki dönemlerde savaş teknikleri ilerlemiş ve uygarlık günümüzde kadar gelişim göstermiştir MCNEILL, H. William. **Dünya Tarihi**. 12. Çeviren Alâeddin Şenel. İstanbul: İmge Kitabevi, 2006, s. 19, 20, 21.

Günümüzde de insan uygarlığı tarihte hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde gelişmeye devam etmektedir.

5 GÜZEL, M. Şehmus. **Devlet-Ulus**. 1. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995, s. 7.; COŞKUN, Vahap. **Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu**. Ankara: Liberte Yayınları, 2009, s. 154

oluşmamış toplumlar da mevcuttur⁶. Bunun sebebi devletin, doğal bir olgu değil, insanlar tarafından üretilmiş bir 'örgüt' olmasıdır. İlkel toplumlar, devletsiz toplumlardır. Çünkü ilkel toplumlarda devleti oluşturacak koşullar bir arada değildir⁷. Devlet olgusu, tarih boyunca merhalelerden geçerek günümüzdeki yapısına kavuşmuştur⁸. Batı'da site devletleri, site devletlerinin oluşturduğu imparatorluklar, feodal devletler ve akabinde ulus-devletler inşa olmuştur. Türklerde ise devlet⁹; boy, beylik, il, imparatorluk ve günümüz devleti şeklinde inşa olmuştur¹⁰. Devlet günümüzde ekonomi, eğitim, sağlık, güvenlik, kültür, sanayi gibi birçok alana girip o alanları düzenler ve/veya denetler. Neticesinde bütün bu alanları şekillendirir. Medeni haklar dahi devletin kontrolünde kullanılır. Dolayısıyla devletsiz toplum, günümüzde düşünülebilecek bir toplum türü değildir¹¹.

1648 yılında kurulan Westphalia düzeni, devlet olgusunu farklı bir şekle sokmuştur. Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan ulus-devlet yapılanması 2. Dünya Savaşı'na kadar devletlerin yapılanmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde küreselleşmenin etkileriyle birlikte ulus-devletlerin klasik anlamlarıyla varlıklarına devam etmeleri oldukça zordur ve belki de ilerleyen zamanlarda imkânsız görünmektedir. İnsan topluluklarında kadim zamanlardan süre gelen devletleşme geleneği küresel kodlarla yeniden inşa sürecindedir. Başka bir ifade ile devlet olgusu, her geçen gün farklı etkenlerden etkilenmekte ve şekillenmektedir. Günümüzde de bu süreç hızla devam etmektedir.

I. DEVLETİN KURAMSAL TEMELLERİ

İlkçağ filozoflarından günümüz düşünürlerine kadar devlet olgusu üzerine çeşitli tespit ve tanımlamalar yapılmıştır. İlkçağda Yunan siyasal düşüncesinin bir ürünü olan şehir devletleri (Polisler) modern anlamda "devlet" olmamakla birlikte; belirli sınırları olan siyasi, askeri, sosyal

6 MARX, Karl, ENGELS, Friedrich. **Devlet ve Hukuk Üzerine**. Çeviren Rona Serozan. 3. İstanbul: Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 2013, s. 34

7 KOÇAK, Mustafa. **Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi- Devlet ve Egemenlik**. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 29, 30

8 SAYGILIOĞLU, Nevzat, ARI Selçuk. **Etkin Devlet**. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 2003, s. 18, 19

9 Bir başka görüşe göre de Türklerde devletin katmanları; sop (çekirdek toplum), boy, aşiret, il, küçük il, orta il, büyük il, en büyük il şeklindedir. ÖZER, Attila. **Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim**. Ankara: Lazer Ofset, 2002, s. 7

10 ERYILMAZ, Bilal. **Kamu Yönetimi Düşünceler/Yapılar/Fonksiyonlar/Politikalar**. 4. Ankara: Okutman Yayıncılık, 2011, s. 21

11 COŞKUN, s.154, 155

ve ekonomik bir bütündür¹². Dönemin düşünürlerinden Sokrates (M.Ö. 469- M.Ö. 399) Polis kurallarının mutlak uyulması gereken kurallar olduğunu savunmaktadır. Toplum yararını kişisel çıkarlarından önce gören Sokrates, toplumu erdemli kişilerin yönetmesi gerektiğini söyler ve yasaları yazılı ve yazısız yasalar olarak ikiye ayırır. Ancak düşünüre göre Polisin yazılı yasalarına her durumda uymak gerekmektedir¹³.

Platon, “Politeia” adlı eserinde ideal devletin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Platon’a göre devlette sosyal sınıf olmalıdır. Bu sınıflaşmanın sebebi, toplumdaki iş bölümünün gerekliliğidir. Çünkü insanlar ihtiyaçlarını görme hususunda kendi kendilerine yetememekte, kendilerinin karşılayamadıkları gereksinimleri için başka insanlara ihtiyaç duymaktadır¹⁴. Devlet ve toplum arasında bir benzerlik kuran Platon, toplumun tek başına insandan daha büyük bir varlık olduğunu vurgulayarak “biyolojik devlet” teorisine katkı sağlamıştır¹⁵.

M.Ö 384-M.Ö 322 yılları arasında yaşayan Aristoteles de, Polislerin sonsuza dek yaşaması gereken ideal toplum düzen olduğunu savunmuştur. Çünkü devlet, kendisini oluşturan unsurların iyiliğini düşünen bir örgüttür ve bireyden önce gelir¹⁶. Aristoteles, devletin kökenine ilişkin teorilerden “aile” teorisine düşünceleri ile katkı sağlamıştır. Düşünüre göre; aileler büyüyerek kabileleri, kabileler büyüyerek köyleri, köyler de gelişerek Polisleri oluşturmuştur ve Polis, uygarlığın ulaştığı en son aşamadır¹⁷.

Cicero’ya göre devlet, yalnızca ortak çıkar birlikteliği değildir. Devlet, aynı zamanda hukuki bağlarla desteklenmiştir¹⁸. Cicero’ya göre devlet, halkın işidir. Büyük sayıda insan kitlelerinin karşılıklı

12 GÖZE, Ayferi. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**. 11. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007, s. 1

13 GÖZE, s. 15-18

Sokrates ölüme mahkûm edilmiştir. Kendisine verilen ölüm cezasının haksız olduğunu düşünmesine rağmen, Atina’dan kaçmamış; Atina kanunlarını çiğnemeyerek savunucusu olduğu fikir çerçevesinde ölümü kabul etmiştir.

14 ŞİMŞEK, Osman. «Devlet Kavramının Gelişimi ve Küreselleşmedeki Anlamı.» *Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası*. Temmuz 2000. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/5413.pdf> (erişildi: Temmuz 15, 2017), s. 2

15 GÖZLER, Kemal. **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**. İkinci Baskıdan Tıpkı Ek Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi, 2011 a, s. 143, 144; GÖZE, s. 29

16 ZİYAL, Nur. «Aristoteles.» *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme* içinde, yazan Howard Williams ve Moorhead Wright, düzenleyen: Tolga Erdal ve Fatih Durmuş, 53-72. Ankara: Siyasal Yayınevi, 2007, s. 53

17 GÖZE, s.40, 41; GÖZLER 2011 a, s. 143, 144

18 BELLİ, Aziz. **Devlet (State)**. 1.*Kamu Politikaları Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen: Hatice Altunok ve Fatmagül Gedikkaya, 70-74. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016, s. 71

faydalarını gerçekleştirmek için yasalarla hakları üzerinde uzlaşmış örgütlenmedir¹⁹.

14. yüzyılda yaşamış olan İbn Haldun'un da Mukaddime adlı eserinde devlet üzerine önemli katkıları olmuştur. İbn Haldun'a göre insanlar tek başlarına yaşayamazlar ve birlikte yaşam bir ihtiyaçtır. Düşünür teorisini kuvvet teorisi üzerine inşa etmiştir²⁰. Her ne kadar devletin toprak/sınır unsuru 16. yüzyıl sonrasında modern/ulus-devletlerin ortaya çıkması ile devletin temel bir unsuru olarak belirlenmiş olsa da, İbn Haldun Mukaddime'de *"her devletin ülkelerden ve illerden alabileceği bir hisse vardır, bundan fazlasını alamaz"* demek suretiyle devletin tabii sınırlarının mevcudiyetini belirtmiştir²¹. İbn Haldun'a göre şehir yaşamı süren toplumlar için insanları birbirlerinin kötülüklerinden ancak devlet ve güçlü yargıçlar korur. Devlet denilen yapı, kabile düzeninin son basamağıdır. Devletin varlığı canlıların yaşamı gibi; kurulması, gelişmesi ve çöküşü olarak birbirini izler.

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau toplum sözleşmecisi teorisyenler olarak bilim dünyasına katkıda bulunmuşlardır. Toplum sözleşmecisi teorisyenler aslında devletin nasıl ortaya çıktığı sorusu üzerine değil, devlet adı verilen siyasi topluluğun temelinde ne olması gerektiğini tartışmaktadır²².

Thomas Hobbes'a göre devlet yoksa baskı ve zulüm olması kaçınılmazdır. Bu baskı ve zulümden kaçmak için insanlar kendi rızaları ile devleti kurarlar²³. Hobbes *'insan insanın kurdudur'* demek suretiyle insanın doğasında olan güvenilmezliğe ve çekişmeye vurgu yapar. Doğa halinde kişilerin canları ve malları güvence altında değildir²⁴. Hobbes'a göre doğa halinde herkesin herkesle savaşı vardır. Kargaşa vardır. İnsanlar bu kargaşayı sona erdirmek için bir anlaşma yaparak bazı haklarını *"Leviathan"*a devretmişlerdir. Hobbes'a göre devlet barış ve güvenliği sağlamak için kurulmuştur. Güvenlik ancak adalet ile sağlanır²⁵.

19 COŞKUN, s.143

20 Kuvvet teorisine göre devlet, güçlüler ve zayıflar arasındaki mücadelenin bir sonucudur. Güçlüler zayıfları ezerek bir teşkilat kurarlar. Haliyle devlet baskıcı bir olgudur. Benzer sav için bakınız: DÜVENCİ, Serhat. *«Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topluluklar Üzerinden Bir Değerlendirme.» Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 1, no. 2 (2018): 66-93.; SAYGILIOĞLU ve ARI, s.22

21 ULUDAĞ, Süleyman. *İbn Haldun Mukaddime*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1982, s. 492

22 KAPANİ, Münci. *Politika Bilimine Giriş*. 35. Bilgi Yayınevi, tarih yok, s. 41

23 SAYGILIOĞLU ve ARI, s.23

24 MOSCA, Gaetano. *Siyaset Biliminin Temelleri*. Çeviren Hasan İlhan. Ankara: Alter Yayıncılık, 2005, s. 149

25 GÖZE, s.133-142

Toplum sözleşmeci olan bir diğer düşünür olan John Locke'a göre insan özgür doğar. Hobbes'in aksine Locke, doğa halinde bir kargaşa değil, barış ve düzen olduğunu savunur. Locke'a göre devlet, "sadece kendi sivil çıkarlarını tedarik etmek, korumak ve geliştirmek için teşkil edilmiş bir insan toplumdur"²⁶. Locke aynı zamanda liberal devletin öncüsüdür²⁷. İnsanların doğuştan gelen bazı temel hakları vardır ve devlet, bu hakları güvence altına alacak otoritedir²⁸. Bu haklar, hayat, hürriyet, mülkiyet²⁹ haklarıdır³⁰. İnsanların bireysel cezalandırma hakları topluma devredilince siyasal toplum kurulmuş olur. Kişinin doğal ortamını terk ederek siyasal toplumu kurmasının tek nedeni güvenliği olan gereksinimidir. Devlet yalnızca can ve mal özgürlüğünü güvence altına almalı, huzuru, iç ve dış güvenliği sağlamalı ve halkın iyiliğini gerçekleştirmelidir³¹. Devlet toplum sözleşmesini çiğnememelidir. İnsanlar kendi çabalarının karşılığını görmek için özel mülkiyete sahip olmalıdır³². Locke aynı zamanda kuvvetler ayrılığı prensibini ortaya atan ilk düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır. Locke'a göre kuvvetler; yasama kuvveti, yürütme kuvveti ve federatif kuvvet olarak üçe ayrılmalıdır³³.

Jean Jacques Rousseau da, Locke gibi doğa halinde insanlar arasında bir kargaşa olmadığını, barış olduğunu düşünür. Ancak Rousseau'ya göre devletin ortaya çıkmasının temel sebebi özel mülkiyetin³⁴ ortaya çıkışıdır. Rousseau'ya göre özel mülkiyet korunmadığı için anarşi başlamıştır. Toplumun temeli bu kargaşanın giderilmesi için atılmıştır. Tabii halde kendi hakları üzerinde egemen olan insanlar bu haklarını "genel iradeye" devretmişlerdir. Bu devir neticesinde devlet ortaya çıkmıştır. Devlet vatandaşların çoğunun çıkarlarını korur. Haliyle devlet iradesi, çoğunluğun iradesidir³⁵.

26 LOCKE, John. **Hoşgörü Üzerine Bir Mektup**. Çeviren Melih YÜRÜŞEN. 5. Ankara: Liberte Yayıncılık, 2009, s. 32

27 GÖZE, s.154

28 MOSCA, s.151

29 Dördüncü bir hak olarak mutluluğu arama hakkı Locke'un eserlerinde yer verdiği temel haklardan birisidir.

30 HEYWOOD, Andrew. **Siyaset**. Düzenleyen: Buğra KALKAN. Çeviren Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu ve Atilla Yayla. 3. Ankara: Adres Yayıncılık, 2010, s. 130; SAYGILIOĞLU ve ARI, s. 23

31 GÖZE, s.156-159

32 MOSCA, s.151

33 Bu prensip daha sonra Montesquieu tarafından teori olarak geliştirilmiştir.

34 Rousseau'nun bu konudaki kendi ifadesi; "Bir toprak parçasının etrafını çitle, ya da hendekle çevirip de 'burası benimdir' demeyeği akıl eden ve kendisine inanacak kadar saf kimseler bulan ilk insan, medeni toplumun gerçek kurucusu olmuştur." şeklindedir. (MOSCA, 2005, s.170; GÖZE, 2007 s.196)

35 MOSCA, s.171

Hegel'e göre devlet temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan örgüt değil, olması ve korunması gereken üst bir değerdir. Birey, ancak bir devletin himayesinde özgürlüğüne kavuşur. Dolayısıyla birey ve devlet dengesinde, tabiri caizse, "birey devlet içindedir"³⁶. İnsanların ve toplumların başlı başına amacı, devletin varlığını ve devamlılığını sağlamaktır³⁷. İdealist devlet yaklaşımını benimseyen Hegel'e göre sosyal varoluşun üç evresi (unsuru) vardır. Bunlar; aile, sivil toplum ve devlettir³⁸.

Gramsci'ye göre devlet bir kuvvet aygıtı olmakla birlikte hegemonya örgütleyicisidir. Başka bir ifadeyle devlet politik toplum ve sivil toplumun bileşkesidir. Bu sebeple de devlet zorlamayla güçlendirilmiş hegemonyadır³⁹. Oppenheimer'a göre ise devlet

"oluşumu sırasında tümüyle, varlığının ilk aşamalarında ise özünde ve neredeyse tümüyle, zafer kazanmış bir insan grubunun (bu grubun) yendikleri üzerindeki egemenliğini bir düzene bağlamak ve kendini, içten gelecek ayaklanmalara ve dıştan gelecek saldırılara karşı güvenceye almak amacıyla yendiği gruba zorla kabul ettirdiği bir toplumsal kurum" dur⁴⁰.

Oppenheimer'ın ifade ettiği bu görüş, doğal düzende insanlar arasında güçlü ve güçsüz ayrımının net bir şekilde olduğu yönündedir. Güçlü olan insan grubu devlet örgütlenmesini iki sebeple oluşturmak istemektedir. Bunlardan ilki kendi hegemonyası altında bulunan insanlar üzerinde bir egemenlik kurmak istemeleri, ikincisi ise kendi hegemonyası dışında bulunan insanların tehditlerinden korunmak istemeleridir. Oppenheimer'ın devlet anlayışı, bu yönüyle iç ve dış egemenlik kavramlarını içermektedir.

Marksist devlet görüşüne⁴¹ göre toplumda var olan sınıf yapısı devleti

36 COŞKUN, s.144

37 KAPANİ, s.36

38 HEYWOOD, s.126

39 COŞKUN, s.144, 145

40 OPPENHEIMER, Franz. **Devlet**. Çeviren Alâeddin Şenel ve Yavuz Sabuncu. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984, s. 15

41 Engels'in anlatımıyla;

"insana egemen olan ilk ideolojik güç olarak karşımıza çıkan devlet toplumun, kendi ortak çıkarlarını iç ve dış saldırılara karşı savunmak üzere yarattığı örgüttür. Bu iktidar örgütü, doğar doğmaz toplumdan bağımsızlaşır ve bu bağımsızlık, belli sınıfın örgütü olduğu, bu sınıfın egemenliğini ezilen sınıfa doğrudan doğruya dayattığı ölçüde daha da artar. Ezilen sınıfın egemen sınıfa karşı mücadelesi, zorunlu olarak, siyasal bir mücadele, her şeyden önce, bu sınıfın siyasal egemenliğine karşı yürütülen bir mücadele haline gelir ... Ne var ki devlet, toplum karşısında bağımsız bir güç katma çıkınca, bu kez

ortaya çıkarmıştır. Ekonomik çıkarların sınıflar arasında çıkardığı çatışma sonucunda üretim araçları olan sınıf, zayıf sınıfı sömürür⁴². “Günümüze kadar ki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşmaları tarihidir⁴³” ve devlet, güçlü sınıfın güçsüz sınıf üzerinde kurduğu egemenlik ile örgütlenen teşkilattır.⁴⁴ Devlet, topluma dıştan dayatılan bir güç değil; aksine toplumun ürettiği bir örgüttür. Devlet, ekonomik temelli çıkar çatışmaları sonucu toplum tarafından yaratılan, ancak güçlendikçe toplumun üstüne çıkan ve toplumdan yabancılaşan bir güçtür⁴⁵. Devlet, ezelden beri var olan bir örgüt değildir. Ancak ne zaman ki iktisadi gelişme sonucunda toplumun sınıflara bölünmesi gerekmiştir, işte o zaman devlet fikri ortaya çıkmıştır. Nasıl ki sınıf yapısı sebebiyle devlet ortaya çıkmıştır; devlet, öyle de ortadan kalkacaktır⁴⁶.

Max Weber; devleti güç kullanma tekeline sahip örgüt olarak görür. Weber’e göre devlet toplumun birlik, düzen ve meşru otoritesini temsil eder⁴⁷. Devletin yüklendiği/sahip olduğu güç kullanma, egemenlik, halk, yönetim gibi temel değerler zaman içerisinde değişim göstermektedir. Max Weber’e göre modern devlet, belirli sınırlar dahilinde meşru şiddet tekeline sahip örgüttür ancak bu fikrin geçerliliği tartışılmaktadır⁴⁸. Dünyada devam eden vekalet savaşları, şiddetin meşru tekelinin ulus-devlette kalmadığının bir göstergesidir⁴⁹. Gerçekten de modern

---

kendisi yeni bir ideoloji yaratır.”(MARX ve ENGELS, 2013 s. 29)

Marks’ın anlatımıyla;

“Oysa, aslında, tıpkı monarşilerde olduğu gibi, demokratik cumhuriyette de devlet, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından baskı altına alınması için öngörülmüş bir aygıttan başkaca bir şey değildir” (MARX ve ENGELS, 2013 s. 30,31)

42 SAYGILIOĞLU ve ARI, s.24

43 MARX, Karl, ENGELS Frederick. **Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri**. 9. Çeviren Muzaffer Erdost. Ankara: Sol Yayıncılık, 2011, s. 116

44 KAPANI, s.36

45 MARKS ve ENGELS, 2013, s.32

46 HEYWOOD, s. 132; MARKS ve ENGELS, 2013, s.34

47 BELLİ, s.71

48 ŞENER, Bülent. «Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları.» *Tarih Okulu Dergisi* 7, no. XVIII (Haziran 2014): 51-77, s. 62

49 Vekalet savaşı, devletlerin kendi askeri unsurlarından ziyade müttefik ülkelerin, daha güçsüz devlet ve örgütlerin ve parçalanmış yapıların güçlerini ileri sürerek kendi nüfuz ve çıkarlarını korumak için sürdürdükleri mücadeledir. 2010lu yıllarda Suriye’de yaşanan iç karışıklık neticesinde devam eden iç savaş esasında ABD ve Rusya’nın yürüttüğü savaş vekalet savaşının somut örneğidir. Detaylar için bkz: ARSLAN, Hüseyin. «**Vekalet Savaşlarının Transformasyonu**.» Düzenleyen: Recai Aydın ve Hakan Yıldız. *Third Mediterranean International Congress On Social Sciences - MECAS III*. Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi, 2018. 375-386; ARSLAN, Hüseyin. <<**Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri**>> *Anadolu Strateji Dergisi*, C.2, S.1, (2020). S.19-32

devletlerde devlet şiddet kullanma tekeline sahiptir. Ancak bu şiddet vazgeçilmez ve mutlak kullanılan bir araç değildir. Devlet her ne kadar şiddete başvurursa da, bir amacı da toplumun rızasını kazanmaktır⁵⁰. Benzer görüş Pierson'da da görülmektedir. Saygılıoğlu ve Arı'nın Pierson'dan aktardığına göre, devletin diğer kurumlardan ayrıldığı 9 ana başlık vardır. Bunlar; şiddet araçlarının denetimi, toprak, egemenlik, anayasa, kişisel olmayan iktidar, kamu bürokrasisi, yetki/meşruiyet, yurttaşlık ve vergidir⁵¹. Gerçekten de devlet, şiddet tekeline elinde bulundurması ve bu tekelin vatandaşlar tarafından meşru bir durum olarak görülmesi bakımından diğer yapılardan ayrılmaktadır. Aynı zamanda devlet, anayasa önderliğinde var olan kurallar bütünüyle varlığına devam etmektedir.

Devleti tanımlamaya yönelik ideolojik tanımlamaların yanı sıra hukuki tanımlar da yapılmaya çalışılmıştır. Wilhelm Eduard Albrecht, devleti ilk defa hukuki kişilik olarak ele alan hukukçudur⁵². Günümüz şartlarında bir tüzel kişilik atfedilen devlet, kendisine vücut veren millet ögesinin hukuki bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Tüzel kişi olması sebebiyle de devlet hukuki işlemler yapabilmekte, mal varlığına sahip olabilmekte, haklara sahip olup borç altına girebilmekte ve davaya⁵³ taraf olabilmektedir⁵⁴. Hans Kelsen'in de ifade ettiği üzere devlet pozitif hukukun yürürlükte olduğu normlar sistemidir. Bu sistem ülke, insan topluluğu ve siyasi iktidar unsurları üzerinde inşa olmuştur⁵⁵.

Nozick'e göre devlet ancak minimal olduğu zaman "mazur" görülebilecek bir teşkilattir. Devlet gücünü yalnızca hırsızlık ve sahtekarlığı önleme, sözleşmelere uyulma gibi oldukça sınırlı bir alanda kullanan yapı olmalıdır. Ancak ne zaman ki insanları bir şeyler yapmaya zorlarsa, o zaman devlet mazur görülemez. Nozick'e göre gerekli ve yararlı olan, minimal devlettir⁵⁶.

Erdinç'e göre rasyonel bir varlık olan insan, başlı başına bir değerdir; onur ve kişilik sahibidir. Toplumsal yaşam, hukuk ve devletin

50 COŞKUN, s.155

51 AYGILIOĞLU ve ARI, s.25,26

52 BEZCİ, Bünyamin. «Cumhuriyetin Kurucu İradesini Modern Devletin Doğası Üzerinden Okumak.» *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi* 56, no. 586 (2013): 23-35, s. 27

53 KAPANİ, s.36

54 GÖZLER 2011 a, s.139

55 GÖZLER 2011 a, s. 133; KAPANİ, s.36

56 NOZICK, Robert. *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. 2. Çeviren Alişan Oktay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 20, 21

varoluşlarının sebebi olan insan, bu kurumların kurucusudur. Bu kurumlarda insanların güvenlik ve haklarının korunmasının teminatı olma amacını güder. İhtiyaç ve emek kanunu çerçevesinde birlikte yaşamak zorunda olan insanlar dinamik bir varlık olan toplumu oluşturmaktadır. Çeşitli merhalelerden geçerek oluşan günümüz global toplumunda insanlar doğal haklarını devlete borçlu değildir. Aksine devlet varlığını insanlara borçludur. Devletin varoluş nedeni, doğal haklar çerçevesinde, özgürlük, güvenlik, eşitlik, mülkiyet ve baskıya karşı insanları korumaktır⁵⁷.

Devletin yapısı ve niteliklerine ilişkin belli başlı bazı yaklaşımlar mevcuttur. Siyaset bilimci Heywood idealist yaklaşım⁵⁸, fonksiyonalist yaklaşım⁵⁹ ve örgütsel yaklaşım⁶⁰ çerçevesinde devletin 5 anahtar özelliğini tespit eder. Bu özellikler;

- *Devlet egemendir.*
- *Sivil toplumların özel kurumlarına karşılık, devlet kurumları kamusaldır.*
- *Devlet bir meşrulaştırma uygulamasıdır.*
- *Devlet bir hükmetme aracıdır.*
- *Devlet ülkesel birliktir.*⁶¹

Görüldüğü gibi devlete ilişkin tarih boyunca birçok tanım yapılmış olmasına rağmen üzerinde hemfikir olunan ortak bir tanım yapılamamıştır. Bu durum iki şekilde açıklanabilir. İlki, devlet olgusunun yüzyıllar boyunca geçirdiği yapısal dönüşümdür. Bu dönüşüm “küresel dünya”da halen ve hızla devam etmektedir. İkinci gerekçe ise farklı görüş ve idealerin devlete yükledikleri görevlerdir. Kimi görüşlere göre devlet korunması gereken en üst değer iken, kimi görüşlere göre de ortadan kaldırılması gereken bir yapıdır. Görüldüğü üzere devlete ilişkin yaklaşımlar, faşist bakış açısından anarşist bakış açısına kadar oldukça geniş bir yelpaze arasında şekillenmektedir.

57 ERDİNÇ, Tahsin. *İnsan Odaklı Devlet ve Özgürlük Öncelikli Anayasa*. 1. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2010, s. 1- 56

58 İdealist yaklaşım, Hegel'in üç unsur teorisi üzerine şekillenmiştir (aile, sivil toplum, devlet).

59 Fonksiyonalist yaklaşıma göre devletin temel görevi sosyal düzenin devamlılığıdır. “devlet düzeni destekleyen ve sosyal istikrarı sağlayan kurumlar bütünüdür.”

60 Örgütsel yaklaşım; devlet bir hükümet aygıtıdır. Devlet bürokrasi, askeriye, sosyal güvenlik, adalet gibi hükümet kurumlarını kapsar.

61 HEYWOOD, s.126,127

II. GÜNÜMÜZ DEVLET ANLAYIŞININ TEMEL UNSURLARI

Hazır, devleti “belli bir ülke üzerinde yerleşmiş, zorlayıcı güce sahip bir üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasi kuruluş” olarak tanımlamaktadır⁶². Hazır’ın yaptığı devlet tanımının, üç unsur teorisinden hareketle yapıldığı ifade edilebilir. Devlet anlayışının tarihsel gelişiminin bir parçası olarak, Georg Jellinek’ün unsur teorisine çalışmalarında yer vermiştir. Jellinek, devletin; insan, toprak ve egemenlik/devletin iktidarı unsurlarının bileşiminden meydana gelen bir varlık olduğunu ifade etmektedir⁶³. Gerçekten de günümüzde devlet teşkilatının var olabilmesi için üç temel unsurun gerekliliğinden söz edilebilir. Bu unsurlar, milleti oluşturan insan topluluğunun varlığı, vatanı oluşturan sınırları belirli bir coğrafi alanın varlığı ve devlet kudreti unsurunu oluşturan içeride egemenlik dışarıda ise bağımsızlığın varlığıdır⁶⁴. Literatürde genel kullanım insan, ülke, bağımsız ve egemen bir otorite olarak ifade edilen devletin kurucu unsurlarının bağımsız ve egemen otorite unsuru, devlet kudreti olarak da adlandırılmaktadır⁶⁵. Bu unsurların en az bir tanesinde olan eksiklik var olan örgütün devlet olma vasfını ortadan kaldırmaktadır. Bu noktada devletin temel unsurlarına kısaca değinmekte yarar vardır.

A. Millet

Bir devletten söz edilebilmesi için öncelikle devlet örgütünü ortaya çıkaran iradenin varlığı gerekmektedir. Bu irade millettir. Sınırları belirleyecek olan ve devlet kudretini oluşturup kuralları belirleyecek olan insanlar olmadığı sürece devletten de söz etmek mümkün değildir. Başka bir deyişle devlet, insan ve toprak olmaksızın siyasi oluşumunu tamamlayamaz⁶⁶. Bir devletin kurulabilmesi için birden fazla insanın var olması gerekmektedir. Devletin kurulabilmesi için birden fazla insanın ortak bir gayeye sahip olması gerekmekte; ancak her ortak gaye, bir

62 HAZIR, Hayati. **Anayasa Hukuku**. 4. Ankara: Alter Yayıncılık, 2007, s. 13

63 GÖZLER, Kemal. **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**. 9. Bursa: Ekin Yayıncılık, 2017, s. 133, 134; BULGAN, Birden Güngören. **Georg Jellinek’in Hak ve Devlet Kuramı**. 1. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2017, s. 129-137

64 ÖZKAYA, Ömer. **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde İdarenin Bütünlüğü İlkesi**. 1. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019, s. 25,26

65 Özçelik’inifadesiyle “Gerçekten Devlet, cemiyeti teşkil eyleyen hücreler mesabesindeki fertlerin, meslekî ve mülkî camiaların, müşterek bir gayenin gerçekleşmesi hususunda genel olarak birleştirici ve kaynaştırıcı mahiyette teşkilâtlanmasından, tek ve sabit bir hiyerarşiye tâbi olmasından meydana gelir. Şüphesiz böyle bir hâdisenin vukua gelebilmesi için hâkim bir iktidarın mevcudiyetine ihtiyaç vardır. Bu hâkim iktidara devlet kudreti yahut devlet iktidarı diyoruz. (ÖZÇELİK, 1984, s.58)”

66 AKBULUT, İlhan. «Devlet, Unsurları ve Kişiliği.» *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2015: 159-177, s. 166

devlet ortaya çıkarmamaktadır. Başka bir ifade ile devleti devlet yapan nitelik, bu insanların bağımsız ve egemen bir yapıyı kurma gayesidir. Elbette bu gaye, ancak toprak unsurunun varlığı ile anlam bulacaktır⁶⁷. Millet geçici bir süre için bir araya gelen insan topluluğundan daha geniş bir anlam içermektedir. Başka bir deyişle bir insan topluluğunun devletin millet unsurunu oluşturabilmesi için bu topluluğun süreklilik göstermesi gerekir⁶⁸. Millet kavramına ilişkin bir diğer tanım, “*bir toplumun genel ve ortak özelliklerini yansıtan ve bu şekilde diğer toplumlardan farklılaşmış bir toplumun bütünü*nü ifade eder”⁶⁹. Devlet ile o devleti kuran insanlar arasındaki hukuki bağa vatandaşlık denilmektedir. Vatandaşlık kavramının üç ana hususu vardır. Bu hususlar; bir topluluğa aidiyetin olması, siyasi bir örgütlenmenin var olması ve hukuki anlamda hak ve özgürlüklerin tanımlanmış olmasıdır⁷⁰. Her devlet kendi vatandaşlık ilişkisini nasıl kuracağı konusunda kararı kendisi alır. Temel iki vatandaşlık kazanım yolu kan esası ve toprak esasıdır⁷¹. Devleti oluşturan insanlar somut veya soyut bağlarla bir araya gelmiş olabilir; ancak bir araya gelen bu insanların ortak bir ülkü/amaç sahibi olması, devlet için şarttır. Tek milletten oluşan devletler olabildiği gibi, çok uluslu devletler de mevcuttur.

Bu noktada objektif anlamda millet ve sübjektif anlamda millet ayrımından söz etmek gerekmektedir. Objektif anlamda millet anlayışı, milleti somut şartların varlığına bağlayarak bir araya getiren anlayıştır. Başka bir ifade ile objektif/somut/nesnel şartların varlığı milleti tanımlamak için gereklidir. Bu somut şartlara örnek olarak ırk birliği⁷², dil birliği, din birliği gibi hususlar sıralanabilir. Sübjektif anlamda millet anlayışı, milletin soyut bağlarla bir arada bulunduğunu ifade eden anlayıştır. Başka bir ifade ile sübjektif/soyut/öznel unsurların varlığı milleti tanımlamak için gereklidir. Bu soyut şartlara örnek olarak ortak

67 GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. **Anayasa Hukuku**. 16. Ankara: Turhan Kitabevi, 2008, s. 15

68 ACER, Yücel, KAYA İbrahim. **Uluslararası Hukuk**. 5. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 118

69 SAY, Ömer. **Milli Devlet Kültürü Türkiye Yansımaları**. 1. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1998, s. 188

70 SIDAL, Süleyman. «**Vatandaşlık**»*Kamu Politikaları Ansiklopedisi* içinde, düzenleyen: Hatice Altunok ve Fatma Gül Gedikkaya. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016, s. 361

71 GÖZLER, Kemal. **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**. 1. 2 cilt. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım, 2011 b, s. 413

72 Eroğlu ırk birliğine ilişkin millet anlayışının günümüz şartlarında mümkün olmadığını şu cümlelerle ifade etmektedir: “Biyolojik bir vakıa olan soy ortaklığı (ırk), bugün için değerini çoktan kaybetmiş, siyasi gerçeklere de cevap veremediği için milleti birleştiren değil, ayıran bir bağ sayılmıştır. Soy birliğinin (ırkın) değişen, parçalanmış bir vakıa olduğu, medenî memleketlerde ise halis, saf bir ırka rastlamanın mümkün olmadığı görülmektedir. EROĞLU, Hamza. **Atatürk ve Milliyetçilik**. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.

tarihi geçmiş, ortak ülkü birliği, birlikte yaşama arzusu gibi hususlar sıralanabilir⁷³.

B. Ülke

Devlet bir arada yaşama arzusu içindeki insanların kurduğu örgüttür. Ancak bu örgüt sınırları belirli bir coğrafyada varlık gösterebilir. Bu coğrafya sadece insanların ayak bastığı toprağı kapsamamaktadır. Aynı zamanda toprak üzerindeki hava sahası, toprağın altındaki yer altı zenginliklerini de kapsamaktadır⁷⁴. Öte yandan toprak yalnızca kara sahası değil; aynı zamanda su sahası (iç suları, kara suları, boğazlar ve kıta sahanlığı) ve hava sahasını da içermektedir⁷⁵. Bu bağlamda devletlerin uluslararası hukuk ile ilişkileri derinleşmektedir. Devletin toprakları konusunda hangi toprağın hangi devlete ait olduğunun saptanması önemli bir husustur. Devlet göçebe toplulukların değil, yerleşik toplulukların oluşturduğu bir örgüttür. Dolayısıyla coğrafi sınırları belirli olmalıdır⁷⁶. Kendi içlerinde yönetim teşkilatı olsa bile göçebe topluluklar, devlet vasfını kazanamazlar⁷⁷. Var olan bir devlet eğer toprağını kaybederse, devlet vasfını yitirmiş olur. Devletin ülkesini kazanma yolları; keşif, işgal, fetih, devir, ilhak gibi yollarla mümkün olur⁷⁸. Modern devletler ortaya çıkmadan önce sınır kavramı ekonomik ilişkilere göre belirlenmekte iken, günümüz devletlerinin sınırları hukuki antlaşmalarla net bir şekilde çizilmektedir⁷⁹.

C. Egemenlik

İnsanlık tarihinin ilk günlerinden beri insanlar çeşitli sebeplerle bir arada yaşamaktaydı. Bu birlikte yaşam elbette belirli coğrafya üzerinde gerçekleşmekteydi. Ancak bu durum devletlerin varlığı için yeterli değildi. Her ne kadar insanlar bir arada yaşıyor olsalar da, bu birliktelik “devlet” kurma gayesi taşımamakta; bu birliktelik bir coğrafya üzerinde yaşanıyor olsa da, bu coğrafya “vatan” vasfı yüklenen ve sınırları belirli

73 AKÇURA, Yusuf. *Muâsır Avrupa’da Siyâsî ve İctimâî Fikirler ve Fikrî Cereyanlar*. Çeviren E. Kılınc. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016, s. 23-28; ÖZTÜRK, Namık Kemal. *Anayasa Hukuku*. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 243, 244; ATAY, Ender Ethem. *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s. 7

74 BOZKURT, Enver, KÜTÜKÇÜ, Akif ve POYRAZ, Yasin. *Devletler Hukuku*. 7. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2012, s. 104

75 ACER ve KAYA, s.139-148

76 GÖZÜBÜYÜK, s.15

77 AKBULUT, s.169

78 GÖZLER, 2011 b, s.419-421

79 TEZİÇ, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. 12. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007, s. 115, 116

bir toprak niteliğine sahip olamamaktaydı. Ne zaman ki insanoğlu birlikte yaşama gayesiyle sınırları belirli bir toprak üzerinde kudretli bir örgütün varlığını kabul etmiştir, işte o zaman devlet ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla **devlet, içte egemenlik ve dışta bağımsızlık ile teşekkülünü tamamlayan bir örgüttür** demek yerinde bir tespit olacaktır. Devletin toprak ve millet unsuru, maddi unsurlar olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu iki unsur, nispeten sınırları belirli unsurlardır. Ancak devlet kudreti, devletin manevi unsurunu oluşturmaktadır. Bu vesileyle devlet hukuki anlamda bir kişi olarak ifade edilebilir⁸⁰. Egemenlik ve bağımsızlık olarak ifade edilebilen devlet kudreti, iki boyutta ele alınabilir. Bu boyutlardan bir tanesi iç egemenlik, yani devletin milleti üzerinde sahip olduğu hakimiyet ve dış egemenlik, yani devletin diğer devletlerce tanınıyor olması ve bağımsız olmasıdır⁸¹. Egemenlik üstünlük anlamına gelmektedir. Egemenlikte bahsedilen üstünlük ise hukuki anlamda üstünlüktür. Dolayısıyla devlet egemenliği, hukuki üstünlükten ibarettir⁸². Devletin bu hukuki üstünlüğünü siyasi irade kullanır; ancak siyasi irade egemenin kendisi değil, egemenliği kullanan yapıdır. Dolayısıyla egemenlik soyut bir kavram iken, siyasi irade somuttur⁸³.

III. MODERN/ ULUS-DEVLET

Her ne kadar olgunun ortaya çıkışı kadim zamanlara dayansa da, “Devlet” (state) kavramını ilk kez 16. yüzyılda Prens adlı eserinde Machiavelli kullanmıştır⁸⁴. Machiavelli eserinde “devlet” kelimesinin karşılığı olarak kullandığı “etat” kelimesi ile modern devleti belirli bir toprak parçası üzerinde ve belirli bir halk üzerinde güç kullanan aygıt olarak tanımlamıştır⁸⁵. Devlet kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı olan status, stato, état, state gibi ifadeler 16. yüzyıl itibarıyla kullanılmaya başlanmıştır. Daha öncesinde ise polis, civitas, respublica, regnum gibi kelimeler kullanılmıştır⁸⁶. Türkçede de “devlet” kelimesi 19. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanmıştır⁸⁷. Devleti en temel siyasi topluluk

80 ÖZÇELİK, Selçuk. *Anayasa Hukuku 1 (Umumi Esaslar)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1984, s. 57

81 TEZİÇ, s.121,122

82 KÜÇÜK, Adnan. «Egemenlik (Hakimiyet), Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm.» *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2015: 311-361, s. 355

83 GÖZÜBÜYÜK, s.15,16

84 BELLİ, s.71

85 COŞKUN, s.160

86 COŞKUN, s.143; KAPANİ, s.42

87 BEZCİ, s.24

olarak ele alacak olursak bu tür örgütlenmelerin ne zaman ve nerede ilk olarak ortaya çıktığını tespit edemeyiz. Başka bir deyişle devleti, en geniş tabirle, bir siyasi topluluk olarak kabul etmek, eski uygarlıkların da devlet olarak görülmesi gereğini doğurur. Nitekim bu konuda sosyal bilimciler arasında da bir görüş birliği yoktur. Ancak bugünkü manada devlet olgusu ortaçağın bitişi, feodal yapının çöküşü sonrası doğmuştur⁸⁸. Bu dönem 15.-16. yüzyıldan sonraya tekabül eder. Avrupa'da yaşanan dine dayalı 30 yıl savaşları⁸⁹, özellikle devlet hususunda, insanlık için bir dönüm noktasıdır. Bu dönem itibarıyla Fransa'da ortaya çıkan devlet ve egemenlik kavramları modern/ulus-devletin⁹⁰ temellerini atmış ve günümüz dünyasını şekillendirmiştir⁹¹. Ortaçağda feodal yapı sosyal, siyasal ve ekonomik sistemi düzenlemektedir⁹². Feodal devlet yapısı Avrupa'da yaşanan 30 yıl savaşları sonrasında 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması ile yerini modern/ulus-devlete bırakmıştır⁹³. Avrupa'da ortaya çıkan modern devlet zamanla evrensel bir model olmuştur. Türkiye, Avrupa'da modern devlete sahip olan son ülkedir⁹⁴. Ancak modern devletler aynı zaman diliminde ve aynı usullerde ortaya çıkmamıştır. Uluslararası ilişkiler ve diplomasi tarihi ulus-devletler ile ortaya çıkmıştır⁹⁵.

88 KAPANİ, s.41-43; BELLİ, s. 71

89 16. yüzyılda, Orta Avrupa'da, 1618'den 1648'e kadar süren savaşlara "Otuz Yıl Savaşları" denir. Bu savaşlar dört bölüme ayrılır: Bohemya Savaşı (1618-1625), Danimarka Savaşı (1625-1629), İsveç Savaşı (1630-1635), İsveç-Fransa Savaşı (1635-1648). Savaşın temel nedeni Protestan-Katolik dini çatışmasıdır. Otuz Yıl Savaşları, tarihteki uzun süren din savaşlarının sonucusudur. Otuz Yıl Savaşları sonunda taraflar arasında imzalanan bir dizi antlaşma Westphalia Barışı (1648) olarak adlandırılmaktadır.

90 Güzel, ulus-devlet kavramına şiddetle karşı çıkmaktadır. Etat-Nation, State-Nation teriminin "ulusal devlet" veya "ulus-devlet" olarak çevrildiğini, ancak bunun yanlış olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre terimin doğru Türkçe karşılığı Devlet-Ulus'tur. Yazar hususu şöyle ifade ediyor;

"Böyle olması terimin içeriğine, varoluş nedenine de uygundur. Çünkü bu terimle "kurulmak", "inşa edilmek" istenen Devlet'in kendi "Ulus"unu yaratmaya çalıştığı anlatılmak isteniyor/istenir. Aynı zamanda, Devlet-Ulusların inşa halinde oldukları da anlatılmaktadır. Çünkü, kurulan Devlet, milliyetçilik ve bunun sonucu olarak "tek dil, tek ideal, tek kültür ve tek ideoloji" politikalarıyla "kendi ulus"unu yaratmanın yollarını arar. Arıyor. Ve bu bir süreçtir. Bu sürecin vurgulanması bağlamında terim kendi anlamını içerser(GÜZEL, 1995, s. 10)."

91 COŞKUN, s.153, 154

92 SAYGILIOĞLU ve ARI, s.22; Feodal Feodal toplumun detayları için bakınız: AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, KÖKER, Levent. **İmparatorluktan Tanrı Devletine**. İstanbul: İmge Kitabevi, 2011.

93 ROSKIN, Michael G. **Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür**. Çeviren Bahattin Seçilmişoğlu. 4.Ankara: Adres Yayınları, 2013, s. 3;

94 BEZCİ, s.24

95 GİDDENS, Anthony. **Ulus-Devlet ve Şiddet**. Çeviren Cumhur Atay. 2. Kalkedon Yayınları, 2008, s. 122

Modern devlet ve geleneksel devlet⁹⁶ arasında bazı farklılıklar vardır. Bu temel farklılıklar Coşkun tarafından şöyle sıralanmıştır;

- *Modern devletler sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak bir hakimiyete sahip iken geleneksel devletlerde sınır kavramı gelişmemiştir.*
- *Modern devletler ihtiyaçları için düzenli vergi toplarken, geleneksel devletler bunu daha çok gasp ve haraç üzerinden gelir elde eder,*
- *Geleneksel devlette tüzel kişilik bilinci yoktur ancak modern devlette vardır,*
- *Geleneksel devletlerde egemenlik, tekel yetkisi, milliyetçilik, anayasallık gibi kavramlar yoktur. Modern devletler ise bu kavramlar üzerine inşa edilmiştir⁹⁷.*

Westphalia Antlaşması ile sınır ve otorite arasında direkt bir bağlantı kurulmuştur. Antlaşma ile devletler artık kendilerini eşit ve muadil olarak göreceklendir⁹⁸. Modern ulus-devletlerin ortaya çıkmasında mihenk taşı olan antlaşmaya göre devletler, kendi sınırları içindeki bütün dinlere eşit davranacaktır; hiçbir devlet diğerinden üstün değildir. Bütün devletler eşit seviyededir ve bu şekilde uluslararası hukukun temel taşları dizayn olmaya başlamıştır⁹⁹. Başka bir ifade ile ulus-devlet, bu antlaşma ile ortaya çıkmıştır¹⁰⁰. Hem ulus-devlet, hem de ulusçuluk, modern devletin belirgin birer özelliğidir. Ulus oluşmadan ulusalcılık oluşmaz¹⁰¹. Ulus-devletle birlikte merkezi devlet örgütlenmesi temelinde üretim ilişkileri ve daha birçok alanda yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte oluşan devlet yapısı, vatandaşlarına hak ve sorumluluklarını ifade eden, toplumsal ilişkileri düzenleyen, siyasi ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamıştır¹⁰².

Baumann “*Ulus-devletin bağımsızlığı, fiziksel kuvvetin meşru kullanımına dayalı teritoryal bir tekel kurma sayesinde ekonomik genişlemeyi ileri götürme*

96 Geleneksel devletten kasıt Westphalia öncesi var olan feodal devlet yapılarıdır.

97 COŞKUN, s.171

98 CEBECİ, Kemal. «**Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü.**» *Sayıştay Dergisi*, Temmuz 2008: 23-39, s. 25

99 AKINCI, Abdulvahap. «**Modern Ulus Devletlerin Doğuşu.**» *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Dumlupınar Üniversitesi), no. 34 (Aralık 2012): 61-70, s. 64

100 ÖZTÜRK, s.223

101 GIDDENS, 2008, s. 159

102 AKSOY, Numan Durak, ARSLANTAŞ, Halis Adnan. «**Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet.**» *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi XXVIII* (2010): 31-39, s. 36

doktrinidir"¹⁰³ der ve Baumann'a göre ulus "üyelerinin bir devlete 'sahip olduğunu' düşünen ya da bir şekilde düşündürten, yani buna karşı özel sorumluluk taşıyan bir ya da birden fazla etnik gruptur." Etnik grubu ulustan ayıran tek fark, etnik grup kader birliği ve bir tür siyasi örgütlenme oluşturmakta iken; ulus, devlet temelinde kader birliğine sahiptir¹⁰⁴.

Giddens ulus-devletin modern dünyadaki evrensel kapsamını üç ana faktörle açıklar. Bu faktörler; köken olarak Avrupa ulus-devlette gelişen endüstriyel ve askeri gücün birleşmesi, ulus-devletin idari gücünün muazzam yayılması, ulus-devletlere mal edilen genel özelliklerden türemiş olmayan ancak modern dünyanın gelişmesinin yolunu kesin biçimde etkileyen bir dizi tarihsel gelişmelerdir¹⁰⁵. Giddens'a göre "Ulus-devlet", "ulus" ve "ulusçuluk" birbirinden farklı kavramlardır. Giddens, ulusçuluğu "bireylerin bir politik düzenin üyeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar dizisiyle ilişkisi."; Ulus'u "hem dahili devlet ve hem de diğer devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde varolan bir ortaklık"; Ulus-devleti ise "diğer ulus-devletler kompleksi içerisinde varolan ulus-devlet işaretlenmiş hudutları (sınırları) olan bir bölge üzerinde bir idari tekel sürdüren, hükmü kanun ve iç ve dış şiddet araçlarının kontrolü ile onaylanan bir kurumsal hükümet şekilleri dizisidir" şeklinde ifade etmektedir¹⁰⁶.

Ulus, aynı kökten gelme, aynı yerde yaşama, ortak lisan kullanma gibi somut şartlara bağlanabileceği gibi, bir ülkede aynı normlara tabi insan topluluğu olarak da ele alınabilir¹⁰⁷. Gerçekten de Giddens'in dediği gibi "ulus", yalnızca bir devlet egemenliğini iddia ettiği bölge üzerinde birleşik idari erişime sahip olduğunda mevcuttur."¹⁰⁸ Ulus, yapılacak olan tanımlamalarda ağırlık verilen hususa göre çeşitlilik ve farklılık arz eden bir olgudur. Alman romantizmi etnik yapıya vurgu yaparken, Fransızlar milliyetçiliği ön plana çıkarmaktadır¹⁰⁹. Ulus olgusu, hem somut (aynı coğrafyada yaşamak, aynı dili konuşmak gibi), hem de soyut nitelikleriyle (kader ve

103 BAUMANN, Gerd. **Çokkültürlülük Bilmecesi**. Düzenleyen: Abdurrahim ÖZMEN. Çeviren Işıl Demirakın. 1. Ankara: Dost Kitabevi, 2006, s. 25

104 BAUMANN, s.36

105 Bu tarihsel gelişmeler 1815'te Avrupa'da imzalanan antlaşmalar, 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı'dır.; GIDDENS, 2008, s.334

106 GIDDENS, 2008, s.159-165

107 TURAN, Erol. «**Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği**.» *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* (Selçuk Üniversitesi) 1, no. 1 (Mart 2011): 135-147, s. 139

108 GIDDENS, 2008, s.163

109 EKEN, Huriğül. «**Küreselleşme ve Ulus Devlet**.» *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Selçuk Üniversitesi), no. 16 (2006): 243-262, s. 249

ülkü birliği gibi) ele alınmalıdır. Devlet olgusu da, benzer şekilde farklı yorumlamalara tabidir. Devlet, Alman romantikler tarafından insanlığın ulaştığı ve ulaşacağı en son siyasi form, sosyalistler tarafından geçici bir kötülük, bazı görüşlere göre de kapitalist sistemin gelişimi için gereken bir aygıt olarak görülmektedir¹¹⁰.

Ulus-devletin ortaya çıkmasında etkili olan üç ana etmen; ekonomik bütünleşmenin bir sonucu olarak devletin merkezi konuma gelmesi, Rönesans ve Reform hareketleri sonrası bilimsel gelişmelerin hız kazanması ve bürokrasinin oluşmaya başlaması, kültürel anlamda kilisenin güç kaybetmesi sonucu devlet egemenliğinin vatandaş ekseninde kurulması olarak ifade edilebilir¹¹¹. Ulus-devleti geleneksel devlet anlayışından ve yapısından farklı kılan şey, otoritenin meşruiyet kaynağının zemininde yaşanan değişimdir. Ulus-devletten önce meşruiyet, din, mit, kan bağı gibi unsurlar iken, ulus-devletle birlikte kaynak ulusa dayanmıştır¹¹². Başka bir deyişle modern devlet meşruiyetini ussal otoriteye dayandırmıştır.

Modern devletin sahip olduğu kendine has özellikleri vardır. Rustow bu özellikleri maddeler halinde ele almıştır. Coşkun'un aktarımıyla; Rustow'a göre modern devletin özellikleri;

- yüksek oranda farklılaşmış ve işlevsel olarak spesifik yönetsel organizasyon sistemi,
- yönetim yapısı içerisinde yüksek derecede entegrasyon,
- siyasal karar alımında rasyonel ve seküler yönetimlerin üstünlüğü,
- geniş çaplı, uzun erimli ve yüksek etkinlikli siyasal ve yönetsel kararlar,
- devletin ulusal kimliği, tarihi ve coğrafyası hakkında etkin ve yaygın bir duygu,
- siyasal sisteme geniş ilgi, siyasal rollerin başarıya göre verilmesi,
- yargısal ve düzenleyici tekniklerin seküler ve kişilik dışı hukuk sistemi üzerine kurulmasıdır¹¹³.

110 TUNCEL, Gökhan. «Ulus Devletin Dönüşümünde Hükümet Dışı Örgütlerin Etkisi.» *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (Atatürk Üniversitesi) 28, no. 2 (2014): 39-54, s. 41

111 ÖZDEMİR, Hakan. «Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi: Vazgeçilmeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk.» *Sosyal Bilimler Dergisi* (Aydın Kocatepe Üniversitesi) XIV, no. 1 (Haziran 2012): 39-59, s. 41

112 TUNCEL, s. 41

113 COŞKUN, s.170

Modern/Ulus-devletin bir diğer özelliği, askeri ve siyasi otoritenin merkezileşmesi, bu merkezleşmenin bir sonucu olarak vergilerin devlet adına toplanması, devletlerin bürokratik mekanizmalarının oluşmaya başlamasıdır¹¹⁴. Modern devletin önemli bir ayırıcı merkezleşme olgusudur. Feodal yapıda parçalı bir iktidar yapısının olduğu söylenebilir. Geleneksel devlette hem merkezi otoritede yer alan krallıklar, hem de feodal beyler iktidarı kullanmakta idi ve merkezi yönetim çevreyi kontrol altında tutmamaktaydı. Ancak modern devlet anlayışıyla birlikte merkezi iktidar örgütlenmesi ortaya çıkmıştır¹¹⁵.

Baumann'a göre Modern/Ulus-devlet bir yandan Avrupa'nın erken dönemlerdeki ekonomik ve jeopolitik zorunluluklarından, bir yandan da devletin kuruluşu ve ulusun inşasının temeli olarak romantik bir etnisite görüşünden doğmuştur¹¹⁶. Ulus-devletin ortaya çıkış motivasyonlarından belki de en önemlisi, düşmanın veya düşman algısı ile bölünme, yıkılma algı ve korkusunun güvenlik kaygısı yaratmasıdır. Bu kaygının da milliyetçilik çerçevesinde çözüleceği inancıdır¹¹⁷. Roskin'in tabiriyle "modern milliyetçiliğin ipini Fransız devrimi çözmüştür"¹¹⁸. Ulus kavramı, ulus-devletin kendini meşrulaştırdığı ve egemenliğine temel teşkil ettiği esas değerdir¹¹⁹. Ulus-devlet olgusuyla birlikte devlet daha çok nüfuz ederek kurumsallaşmayı artırmış, devletin temel değerleri standartlaştırılarak ulusal bir kimlik oluşturulmuş, politik alana vatandaşlar dahil edilerek siyasi sosyalleşme sağlanmış, kaynakların yeniden dağılımı ile sosyal devlet ortaya çıkmış ve tüm bu gelişmelerin neticesinde de birey "yurttaş"a dönüşmüştür¹²⁰.

Bir tanıma göre ulus-devlet, aynı dili konuşan, aynı soydan gelen, aynı kültür mozağinde yer alan, aynı dine inanan, ortak maziye ve ülkeye sahip olan insan topluluğu olan milletin siyasi olarak örgütlenmiş biçimiyken¹²¹, Günsoy Kaya'ya göre ise "farklı coğrafi uzamlarda, farklı tikel çerçeveler içinde oluşan, inşa edilen ya da icat edilen ancak en azından on altıncı yüzyıldan bu yana egemen siyasal ve sosyal örgütlenme ve yapılanma

114 AKINCI, s.63

115 COŞKUN, s.162

116 BAUMANN, s.25,26

117 TUNCEL, s.42

118 ROSKIN, s.3

119 ŞENER, s.57

120 YALÇINKAYA, M. Hakan, ÇILBANT Coşkun, ve YALÇINKAYA Neslihan. «Küreselleşme İle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı.» *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 4, no. 8 (Kış 2012), s. 11

121 ŞENER, s.57

*formudur*¹²². Gerçekten de bu devlet şekli 16. yüzyılda belirli fikre sahip insan topluluklarınca inşa veya icat edilmiştir. Ulus-devlet yalnızca siyasi örgütlenmenin unsurları olan merkezileşme, nüfus kontrolü, bürokrasi, yurttaşlık gibi konularla sınırlı kalmamakta; sosyal, kültürel, hukuki, idari ve ekonomik bir bütün olarak toplumun bütün fonksiyonlarına etki etmektedir¹²³.

Katz'a göre ulus-devletin üç hayati fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonlar; içte bütünleşme (entegrasyon), toplumun uygun şekilde değişim ilişkilerini maksimize etmek, dış düşmana karşı güvenliği sağlamaktır¹²⁴. Gerçekten Katz'ın da vurguladığı üzere, içte entegrasyon olmaksızın bir topluluğun ulus-devlet olarak örgütlenmesi mümkün değildir. Zaten ulus-devlette devletin temel dinamiği insanların aynı ulus bilinci etrafında bütünleşmesinde yatmaktadır. Bu bütünleşme değişim taleplerine kapalı bir yapı oluşturur. Dolayısıyla ulus-devletlerin yenilikçi görüşlere oldukça açık olduğunu söylemek çok kolay değildir.

Ulus-devlet 20. yüzyılda meşruiyetini tam olarak elde etmiştir. Ulus-devletin temel ideolojisi milliyetçiliktir. Ulus-devletler ilk olarak Fransa, Almanya ve İtalya'da ortaya çıkmıştır. Devletin meşruiyet kaynağı laik ve demokratik temellere dayandırılmıştır¹²⁵. Ulusçuluğun Avrupa'da ortaya çıkmasından sonra Osmanlı, Rus imparatorlukları gibi devletlerin liberal ve ulusal hareketler ile zayıflaması 19. yüzyılda Avrupa haritasının yeniden çizilmesine sebep olmuştur. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de, ulusal kimlik öne çıkarılarak kitlelerin mobilizasyonu engellenmek istenmiştir¹²⁶.

Modernite ile birlikte iktidar ilişkilerinde ve siyasi alanda birçok değişiklik yaşanmıştır. Bu değişiklikler; demokrasi bilincinin artması, iktidarın merkezileşmesi, iktidarın meşruiyetinin değişmesi, hukuk devletinin gelişimi, insan haklarının gelişimi olarak sıralanabilir¹²⁷. Modern devlet, hukukun üstünlüğü ilkesi üzerine inşa olan devlettir¹²⁸.

122 GÜNŞOY KAYA, Funda. «Ulus, Devlet ve Yurttaşlık: Fransa Modeli.» *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Uludağ Üniversitesi) 13, no. 23 (2012/2): 297-317, s. 299

123 GÜNŞOY KAYA, s.300

124 AKINCI, s.65

125 AKINCI, s.64

126 BEZCİ, s.29,30,33

127 AKINCI, s.63

128 ATAY, s. 9

Bütün çağdaş devletler, ulus-devlet olarak kurulmuşlardır¹²⁹. Ulus-devletler kısa vadede ortadan kalkmayacaktır; ancak değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır. Devletin varlığını kısa ve orta vadede koruması kesin olduğuna göre, küreselleşme karşısında ulus anlayışında değişim söz konusu olacaktır.

IV. KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLETLER

Küreselleşme süreci, ulus-devlet yapısında değişimlere neden olmaktadır. Devlet olgusundan bahsederken bu etkilerden söz etmek gerekir. Westphalia modeli 1648'den 1945'e kadar devam etmiştir denilebilir. Çünkü 2. Dünya Savaşı sonrası devlet düzeni değişiklik göstermiştir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında "ulusal" fikrinin zayıflamasıyla birlikte, devletler birlikte hareket etme yoluna girmiştir¹³⁰. Bu fikir çerçevesinde Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi gibi örgütlenmeler ortaya çıkmıştır¹³¹.

Eken'in Robertson'dan¹³² aktardığına göre küreselleşme, modernite ve kapitalizmden daha önce başlayan ve beş evrede devam eden bir süreçtir. Bu süreçler; oluşma (1400-1750), başlangıç (1750-1875), ilerleme (1875-1925), hegemonya için mücadele (1925-1969) ve belirsizlik (1969-1990) evreleridir. Bu evrelerin ilk ikisi Avrupa'yı, diğerleri tüm dünyayı etkilemiştir¹³³. Hem kapitalizm, hem de sanayicilik ulus-devletlerin gelişimini etkilemiştir¹³⁴. Kapitalizm devletlerde merkezileşme eğilimi doğurmaktadır. Bu merkezileşme, pazarın bütünleştirilmesi bağlamındadır¹³⁵.

129 GIDDENS, Anthony. **Sosyoloji**. Çeviren Hüseyin Özel, Talip Kabadayı, Mine Turhan Kara, Nursen Oral, Işıl Bayar ve Hamdi Bravo . Ankara: Ayrıç Yayinevi, 2000, s. 361

130 GÜL, Serhan, ZEREN, H. Emre. «**Küreselleşmenin İtici Gücü Olarak Ulus-Devlet: Yeni Kamu Yöneti(şi)minde Farklı Yaklaşımlar.**» *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* (Bülent Ecevit Üniversitesi) 12, no. 27 (2016): 217-227, s. 223, 224

131 DOYTCHEVA, Milena. **Çokkültürlülük**. Düzenleyen: Can BELGE. Çeviren Tuba Akıncılar Onmuş. 2. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2013, s. 91

132 Roland Robertson 1992 yılında yazdığı "*Globalization: Social Theory and Global Culture*" adlı kitapla küreselleşme kavramını sosyoloji bilimine katan bilim adamıdır.

133 EKEN, s.246

134 Michel Beaud, benzer şekilde, kapitalizmin günümüzde oldukça karmaşık bir hal aldığını ifade eder ve basit bir açıklama ile tatmin olunamayacağını söyler. Beaud'a göre çok uluslaşma, dünya ekonomisi, dünya kapitalizmi, bağımlılık, dış zorluklar gibi birçok faktör ulusların ve dünyanın küreselleşmesi ile doğrudan ilgilidir. Ulusal, uluslararası, çokulusluluk ve küresel boyutlarıyla değerlendirilebilecek olan çağdaş kapitalizm, Beaud tarafından "Ulusal Küresel, Hiyerarşik Dünya Düzeni" olarak adlandırılmaktadır. Detaylı okuma için bakınız: BEAUD, Michel. **Kapitalizmin Tarihi**. 1. Çeviren Fikret Başkaya. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.

135 Nitekim Osmanlı Devleti'nde de durum bu yönde olacaktır. Osmanlı Devleti'nin varisi niteliğinde kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti yaşanan bu süreçlerin etkisinde

Küreselleşme sürecinin ivme kazanması, iletişim ve ulaşım alt yapısı ve teknolojisinin gelişim kaydetmesiyle doğru orantılıdır. Bu durum, insan ilişkilerinin, toplum yapılarının ve küresel değerlerin yeniden tanımlanmasına neden olmuştur¹³⁶. İletişimde ve ulaşımında yaşanan bu gelişmeler, küreselleşme olgusuna ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve birçok farklı perspektiften yaklaşılmaya ihtiyaç doğurmuştur. Günümüzde zaman kısalmış ve mekân daralmıştır. Bu daralma, insanlar arasındaki ilişkiyi yoğunlaştırmıştır. İlişkilerde ortaya çıkan bu yoğunlaşma, yalnızca insanlar ile sınırlı kalmamış; sosyal, ekonomik, siyasi alanlarda var olan kurumlarda ve ilişkilerde de gözle görülür hale gelmiştir. İnsanlar ve kurumları etkileyen bu yoğunlaşma hali bireyi, toplumu ve devleti, aralarındaki ilişki ve roller bağlamında, yeniden şekillenmeye zorlamıştır. Oysaki ulus-devletlerin en önemli karakteristik özelliklerinden bir tanesi, resmi ideolojiye sahip olan devlet türü olmasıdır. Ancak yaşanan küreselleşme süreci ve devletlerin güvenlik yaklaşımları bu ideolojilerin sorgulanmasına neden olmuştur. Günümüzde ulus-devletlerin ideolojilerinin sorgulandığını ve aşındığını ifade etmek abartılı bir tespit olmayacaktır¹³⁷.

Ekonomik küreselleşme politik alanı etkilemektedir. Artık yalnızca devletler ve dünyadan söz edilememektedir. Dünya içinde bölgeler, bölgesel entegrasyonlar, çok uluslu şirketler, ulus üstü örgütler ve sivil toplum örgütleri yer almaktadır¹³⁸. Bu anlamda küreselleşmenin ekonomik boyutu konumuz çerçevesinde önem arz etmektedir. Ekonomik küreselleşme ve ulus-devlet arasındaki ilişkilere yönelik bazı kuramsal yaklaşımlar vardır. Bu kuramsal yaklaşımların temel görüşleri aşağıda belirtilmiştir¹³⁹;

- Güçlü liberal küreselleşmecilere göre; ulus-devletler ulusal ekonomilerini, paralarını, toprak sınırlarını ve kültürlerini kontrol etme yeteneklerini kaybetmişlerdir. Makro güçler ulus-devletlerin sonunu getirmekte, hükümetler devlet

---

kalmaktadır. Ayrıca bkz: ÖNEN, Nizam, REYHAN Cenk. **Mülkten Ülkeye Türkiye'de Taşra İdaresinin Dönüşümü (1839-1929)**. Düzenleyen: Bora Tanıl. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2011, 545, 546

136 ÖZYURT, Cevat. **Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma**. İstanbul: Açılım Kitap, 2005, s. 282

137 TUNCEL, s.46

138 YALÇINKAYA, ÇILBANT ve YALÇINKAYA, s.12

139 Bu konuda detaylı okuma; KONAK, Nahide. «Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar.» *Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Hacettepe Üniversitesi) 28, no. 1 (2011): 149-164.

üzerindeki kontrollerini sağlayamamaktadır. Küreselleşme ile devletin otoritesi ve bağımsız karar alma yetkisi azalmıştır. Ulus-devletlerin kendi içinde ve diğer devletlerle sosyal ve siyasi gerginlikleri artmaktadır. Küresel dünyada güç, zayıf devletlerden güçlü devletlere doğru akmaktadır. Devletin ulusal ve uluslararası meseleleri denetleme ve yönetme becerileri azalmış; haliyle egemenlikleri de zayıflamıştır¹⁴⁰.

- Sorgulayıcı küreselleşmecilere göre; küreselleşme ile ulus-devletin otorite ve egemenliğinin kaybedildiği görüşü abartılı bir görüştür. Bu görüşü savunanlara göre, küreselleşmenin gücü devletin rolünün yeniden belirlenmesine neden olsa da, küreselleşme ulus-devlet tarafından kolaylıkla idare edilebilecek bir süreçtir. Küreselleşme çağında bile devletler vazgeçilmezdir; pazar ekonomisi ulus-devlet olmadan kendi kendisini düzenleyemez. Mevcut dünya sistemi, ulus-devletlerin varlığını tehlikeye sokmaktan ziyade onu beslemektedir. Ancak küreselleşme ile birlikte ulus-devletlerin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü yeniden tanımlanmalıdır. Ulus-devlet, uluslararası bir hale bürünmüştür. Bu sebeple devletin iç yapısı yeniden yapılandırılmalı ve var olan birçok sınıf güçleri ile ilişkisi yeniden düzenlenmelidir¹⁴¹.
- Marksist küresel kapitalizmcilere göre; küreselleşmenin arkasındaki temel güç teknolojik yenilikler değil; ulus ötesi sermaye ve ulus ötesi kapitalist sınıfın ortaya çıkması neticesindeki sınıf çatışmasıdır. Ulus ötesi kapitalist sınıf, ulus ötesi sermayeyi temsil eden, ulusal kimlikleri olmayan ve ulusal sermaye ile çatışan bir sosyal sınıftır. Küreselleşme ile ulus ötesi devlet de ortaya çıkmıştır. Bu devlet, çok tabakalı ve çok merkezlidir. Ulus-devletler, ulus ötesi devletin dışında olmamakla birlikte, onun bir parçası haline gelmişlerdir. Ulus-devletlerin dönüşümü, ulus ötesi kurumların ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. Günümüzde ulus-devletler politika üretmemekte olup, ulus ötesi kurumların politikalarını uygulayan birer araç haline gelmiştir¹⁴².
- Emperyalist küreselleşmecilere göre; sermayenin artan bir şekilde küreselleşmesi, ulus-devletlerin erozyona uğradığı ve

140 KONAK, s. 151-153

141 KONAK, s.153, 154

142 KONAK, s.155,156

ulus-devlet sisteminin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Küreselleşme emperyalizmin yeni bir formudur. Gerçekte ekonomik küreselleşme, bütün ulus-devletlerce değil; Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği bazı (güçlü) ulus-devletlerce desteklenmektedir. Uluslararası sermayeden ve bu sermayenin gücünden söz etmek ancak bu sermayenin bir devletten diğer devlete hareketine imkân sağlayan siyasal dünya düzeni ile mümkün olur. Küreselleşmenin siyasi formu, küresel bir devlet değil; birden fazla devletin küresel sistemde varlığıdır¹⁴³.

Her görüş kendi içerisinde tutarlı olmakla birlikte bizim görüşümüz ulus-devletlerin ekonomik sistemleri, hukuku olmaksızın uluslararası ekonomik sistemin dizaynı meşru olmayacağı ve ulus-devletlerin ekonomik gücü ne kadar fazla ise dünya üzerinde o kadar fazla etkiye sahip olacağı şeklindedir.

Post-modernitenin bir ürünü olan küreselleşme, modernleşmenin bir ürünü olan ulus-devleti dönüştürerek post-modernleştirmiştir. Ulus-devlet, artık homojen ve standart yapısını yitirmiş; daha heterojen bir yapıya ve konjoktüre göre tepkiler verme içerisine girmiştir. Küreselleşme az gelişmiş ülkeler için bir tehdit iken, gelişmiş devletlerin daha da güçlenmesini sağlamaktadır. Küreselleşme emperyalizmi yeniden tanımlamaktadır¹⁴⁴.

Ulusçuluk, küreselleşme sürecinde ulus-devletlerle birlikte negatif yönde etkilenmiştir¹⁴⁵. Post-modernizm toplumsal hayatta çokkültürlülük olgusunun gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum millet olgusunun zayıflamasına neden olmuştur. Oysa ki millet anlayışı modern devleti bir arada tutan önemli bir bileşendir. Post-modernizmin getirdiği bu yaklaşım milli devletlerin aşınmasına neden olmuştur¹⁴⁶. Milli devletleri aşındıran çokkültürlülük fikri, devletlerin ulus-devletlerin kodlarında yatan milli entegrasyon ve post-modernizmin çıktısı olan kültürel çoğulculuk arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Çünkü "ulus" olgusu, günümüzde tek başına var olan güçlü anlamını yitirmektedir. Bunun yerine çokkültürlü bir dünya sisteminde çokkültürlü bir kimlik tasarımı ön plana çıkmaktadır. Bu durum, milli kimlik anlayışının tarihsel kodlarını ve ortaya çıkardığı kurumları sorgular hale getirmiştir¹⁴⁷.

143 KONAK, s.157,158

144 EKEN, s.244,245

145 EKEN, s.251

146 AKINCI, s.62

147 DOYTICHEVA, s.40,41

Harmut Behr'e göre küreselleşme ile birlikte devletler iki önemli konuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu konular ülkeselliğin çözülmesi (deterritorialisation) ve devlet dönüşmesidir (statehood) ve "küreselleşmenin paradoksu" olarak adlandırılmaktadır. Ülkeselliğin gelişmesi ve devletlerin dönüşmesi sebebiyle; devletin sosyal-politik yapısı değişmiş, sınırların bağı zayıflamış ve güvenlik konusunun bir önemi kalmamıştır¹⁴⁸.

Ulus-devletin bir özelliği idari ve siyasi gücü çevreye yaymayıp merkezde toplamasıdır. Bu vesileyle ulus-devletler güçlü merkezietçi yapıyı öngörür. Bu güçlü merkezietçi anlayışın dünyanın içinde olduğu değişim dalgası nezdinde reformlara uğraması zorunlu kılınmaktadır. Dünya bir anlamda demokratikleşme, liberalleşme, küreselleşme, yerleşme gibi birbirinden farklı ve kimi zaman zıt yapı ve fikirlerin tartışıldığı mekân haline gelmiştir. Dolayısıyla küresel dünyada hem 'yerel', hem de 'tekil' olan önem kazanmıştır. Aynı zamanda evrensel değerler, hukuk, kültür de, yadsınamaz derecede önem atfedilen konulardır. Bu paradoksal durum elbette ulus-devlet yapısının zarar görmesine neden olmaktadır¹⁴⁹. Haliyle ulus-devletlerin merkezietçi yapılarının aşınması da, kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu aşınma, merkezde olan yetki ve kaynakların, ulus üstü örgütlere ve sivil kuruluşlara devrine evirilmiştir. Oysaki ulus-devletler egemenliklerine düşkün devletlerdir. Hem iç işlerinde, hem de uluslararası ilişkilerinde egemenliklerini tam olarak kullanmak isteyen devletlerdir¹⁵⁰. Yaşanan bu evrim, ulus-devletleri uluslararasılaştırmakta ve devletlerin egemenlik haklarını öne sürerek ve diğer devletleri yok sayacak şekilde her istediklerini yapmalarını engellemektedir. Artık küresel şirketler, egemenlikten pay alan örgütler haline gelmiştir¹⁵¹.

Küreselleşme ile ulus-devletlerin siyasi ve kültürel alanda yaşadığı sorunlar da artmaktadır. Sermaye sahipleri uluslararası gücü eline alınca, politikacıardan daha güçlü hale gelmiştir. Politikacıların gücü azalmış; siyaset sınırları daralmıştır. Kültürel anlamda da yerel kültürlerin yerini ABD kültürü almaya başlamıştır. Kendi kültürünü kaybeden devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri mümkün değildir¹⁵².

148 ŞENER, s.65

149 ÖZDEMİR, s.51

150 TUNCEL, s.46, 47

151 YALÇINKAYA, ÇILBANT ve YALÇINKAYA, s.2

152 BAŞARAN, İsmail. «Küreselleşme Karşısında Ulus Devletler: Direnen Geleneksel Egemenlik.» *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Temmuz 2005: 39-59, s. 47, 48

Sarıbay'a göre ulus-devletin krize girmesinin iki sebebi vardır. Bunlar, ulusun mahiyetinin değişmesi ve devletin mahiyetinin değişmiş olmasıdır. Bu mahiyet değişiminin sebebi ise küreselleşmedir. Yine Sarıbay; küreselleşme ile bireysel kimlikler patlaması ve siyasallaşmasını; merkezi kurum ve yapıların etkisi ve öneminin azalmasına karşılık, yerel kurum ve yapıların etkisi ve öneminin artmasıyla ortaya çıkan tüketim siyasetinin hakim konum kazanmasını; bireysel davranışların küresel olana ve kültüre göre ayarlanması için yapılan dayatmaları küreselleşmenin Batı-dışı ülkelerde yarattığı etkiler olarak ifade etmektedir¹⁵³.

Küreselleşme ile ulus-devletler ekonomik alanda yetkilerini uluslararası kurumlara devretmekte; aynı zamanda yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle birlikte merkezi devlet olanaklarını yerel alt birimlere devretmektedir. Bunun sonucunda da yerel yönetimler mali, idari ve siyasi düzlemde giderek özerkleşmektedir. Haliyle merkezi yönetime bağlılığı da azalmaktadır¹⁵⁴. Öte yandan yerel yönetimlerde de mali ve idari özerklik önem ve hız kazanmıştır¹⁵⁵. Mali, idari ve siyasi özerklik arasındaki ilişki bir anlamda ulus-devletlerin kaderiyle doğrudan ilişkilidir. Çünkü mali özerklik idari özerkliği talep etmekte, bu talebi karşılık bulunca idari özerklik de siyasi özerkliği istemektedir. Aslında 21. yüzyıl dünyasına kadar ki yaşanan süreç ve günümüz dünyası, M.Ö. 5. yüzyıl Sofizm akımının ileri sürdüğü "*adalet de yasa da güçlünün 'işine geleni' güçsüze kabul ettirmesidir*"¹⁵⁶ düşüncesinin somut halinden başka bir şey değildir. Sözelimi, 1215'te İngiltere'de imzalanan Magna Carta her ne kadar anayasal nitelikte ilk belge olsa da, özü itibarıyla yaşanan dönemde baronların ekonomik olarak zarar görmeleri sonucu ortaya çıkan bir anlaşmadır. Ekonomik olarak özerkliğin elde edilmesi idari özerkliği, idari olarak özerkliğin sağlanması da siyasi özerkliği ve hatta tam bağımsızlığı istemektedir. Bu durumda ulus-devletin egemenliği anlayışı aşınmaktadır.

Ulus-devletin egemenliğini tehdit eden üç temel aktör; çok uluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar ve küresel sivil toplum

153 ASLANOĞLU, Rana A., ve diğerleri. **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**. Düzenleyen: Yaşar Ali Sarıbay ve E. Fuat Keyman. 1. Ankara: Vadi yayınları, 1998, s. 15

154 ÖZDEMİR, s.50

155 TUNCEL, s.46

156 GÖZE, s.13

kuruluşlarıdır¹⁵⁷¹⁵⁸. Heywood da, modern devleti tehdit eden unsurları; iktisadi olarak karşılıklı bağımlılık yaratan globalleşme ve ulus üstü kurumların ortaya çıkması, devletin yapması gereken bazı görevlerin özel kurumlara devredilmesi suretiyle devletin geriletilmesi, devletin merkezi görevlerinin ademi merkezizet çerçevesinde bölge veya eyaletlere devredilmesi olarak ifade etmektedir¹⁵⁹. Küreselleşme ile devlet artık sadece sosyal bir kurum değil; aynı zamanda aktör haline gelmiştir. Bunun neticesinde ulus-devletin hem iç egemenliği, hem de dış egemenliği yapısal dönüşüme uğramaktadır. Devlet bazı egemenlik alanlarını ulus üstü yapılara ve yerel birimlere bırakmak durumunda kalmaktadır. Yerel birimlere egemenlik haklarının devredilmesi, “Subsidiarite” (yetki ikamesi) ilkesi ile ifade edilmektedir. Subsidiarite, hizmette yerellik olarak dilimize çevrilebilir¹⁶⁰. Hizmette yerellik, günümüz şartlarında yerleşme lehine yürütülen tartışmaların önemli bir konusu olarak ifade edilebilir.

Küreselleşme ile uluslararası hukukta da birçok gelişme kaydedilmiştir. Burada ulus-devlet ve egemenlik konularıyla ilgili olarak en önemli gelişme, ulus-devletlerin bazı hukuki yetkilerini uluslararası kuruluşlara devretmesidir¹⁶¹. Öte yandan küreselleşme ve ulus üstü sermaye ile ulus-devlet yapısının ortadan kalkacağına dair görüşler olduğu gibi¹⁶²bu görüşe karşı çıkan görüşler de vardır. Sözgelimi Gray’e göre liberal görüş ulus-devlete sahip çıkmaktadır. Hiçbir ulus ötesi kurum, ulus-devletlerin sahip oldukları demokratik meşruluğa sahip değildir. Dolayısıyla ulus-devletlerin zayıflaması, ulus ötesi kurumları güçlendirmez¹⁶³. Giddens da, 20. yüzyılda devlet sınırlarını aşan küresel bağlantıların gitgide artmasının devletlerin egemenliğinin azaldığı anlamına gelmediğini savunur. Aksine bu durumun günümüz ulus-devlet sisteminin dünya çapında yayılmasının baş koşulu olduğunu ifade eder¹⁶⁴. Tekeli ve İlkin,

157 2016 yılında devlet ve ülke gelirleri sıralamasında ilk yüz içinde 31 devlet, 69 şirket yer almaktadır. Samsung’un (177 milyar dolar) cirosunun Türkiye Cumhuriyeti’nin (175 milyar dolar) kamu gelirlerinin önünde yer alması bile küresel şirketlerin gücünü ortaya koymak için yeterlidir. Sadece Shell ve Apple firmalarının ciroları toplamı, 180 ülkenin gelirlerinden daha fazladır. Ergin, Barış. *İki şirket 180 ülkeden büyük*. 15 Eylül 2016. <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/09/15/iki-sirket-180-ulkeden-buyuk> (erişildi: Aralık 15, 2019).

158 BELLİ, s.72; CEBECİ, s. 23

159 HEYWOOD, s.144

160 BELLİ, s.72

161 ÖZDEMİR, s.51

162 BELLİ, s.71,72

163 Gray, John. *Liberalizmin İki Yüzü*. Çeviren Koray Değirmenci. 1. Ankara: Dost Kitapevi, 2003, s. 114, 115, 116

164 GIDDENS, 2008, s.12

otonom nitelikteki ulus-devletlerin kendi egemenlik sınırları dahilinde yer alan millet unsuru üzerindeki egemenliklerini bir anlamda yitirdiğini ifade etmektedir. Öte yandan bu durumun ulus-devletleri ortadan kaldırmayacağına kanaat getiren Tekeli ve İlkın, farklı nedenlerle ulus-devletlerin varlığına devam edeceğini ifade etmektedir. Ulus-devlet olmadan ulus üstü olmayacağı görüşü çerçevesinde, yönetim aracılığı ile ulus-devletlerin varlıkları devam edecektir. Nitekim ulus-devletler, uluslararası aktörlerin sistem içindeki meşruiyet kaynaklarıdır¹⁶⁵.

Beriş de, ulus-devletlerin sonunun geldiği görüşünü abartılı bulmaktadır. Beriş'e göre ulus-devlet çağın gerekleri doğrultusunda evrim geçirmektedir. Bu evrim türdeşleştirici, bütüncül ve mutlak otoriter yapıdan daha esnek bir devlet anlayışına doğrudur. Evrim neticesinde bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin daha çok güvence altında olduğu, devlet yönetiminin daha demokratik ve özgürlükçü olduğu bir yapının ortaya çıkması beklenmektedir¹⁶⁶.

Günümüzde küreselleşme, ulus-devletlerde güç ve iktidarı merkezi yönetimden alarak özerk ve yerel birimlere aktarmaktadır. Sivil toplum da, bu güç aktarımından payını istemekte ve almaktadır. Bu vesileyle devlet otoritesi, yerel ve ulus üstü güçler karşısında bir daralma yaşamaktadır¹⁶⁷. Ulus-devletlerde yaşanan bu daralma, siyasi ademimerkeziyetçiliğin ortaya çıkması ve güçlenmesine neden olmaktadır. Nitekim yakın geçmişte bakıldığı zaman ulus-devletlerin siyasi ademimerkeziyetçiliğe evrildiği görülmektedir. İspanya'da Bask ve Katalanların ademimerkeziyetçilik ile gelişmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir¹⁶⁸.

SONUÇ

Mazisi insanların toplu halde yaşamaya başladığı döneme kadar uzanan devlet, hala tartışılmakta olan bir olgudur. Tarihin her döneminde devlete farklı anlam ve görevler yüklenmiştir. Aynı şekilde birçok farklı tanım yapılmıştır. Çalışmada tartışılan fikirlerden hareketle devlet, tarafımızca, *“ortak ülkü/amaç birliğine sahip olan insanların oluşturduğu ve uhdesinde yaşadığı, kara, deniz ve hava sınırları uluslararası kurallar çerçevesinde belirlenmiş olan, iç egemenliği tartışmasız ancak iktidar*

165 TEKELİ, İlhan, İLKİN Selim. «Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması.» *Doğu Batı*, Şubat 2000/1: 113-138, s. 122

166 BERİŞ, Hamit Emrah. *Egemenlik / Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği*. Düzenleyen: Öner Çubukçu. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2014, s. 283, 284

167 AKINCI, s.66

168 DOYTCHIEVA, s.89

gücü anayasal çerçeveye sınırlı, uluslararası egemenliği yapılan antlaşmalarla belirlenen tüzel bir kişilik” olarak tanımlanmaktadır.

Westphalia Antlaşmasıyla kurulan yeni devlet düzeni uluslararası ilişkileri doğurmuş ve insan, toprak, devlet kudreti temelindeki bir olgu olan devletler arasındaki ilişkilerin sınırlarını belirlemiştir. Fransız Devrimi ile birlikte çözülen modern milliyetçiliğin ipleri ulus-devlet yapısının gelişmesine aracılık etmiştir. Antlaşmayla birlikte tüzel kişilik olarak kabul edilen devletler, sınırları konusunda daha keskin çizgilere sahip olmuştur. ‘Ulus’ olgusu modern-ulus devletin kurucu unsurlarından bir tanesidir ve ancak bir ülkü birliği ile bir araya gelen insanlarla teşekkül eder. Başka bir ifade ile ulus olmadan, ulus-devletten söz edilemez. Tek bir ulusun var olması gibi yönetim organizasyonunda da tek ve güçlü merkeze sahip olmak ulus-devlet için önemlidir. Bu bakımdan merkezileşme hali, Westphalia düzeninin ortaya çıkmasıyla birlikte var olan devlet yapıları için önem arz etmiştir. Hukuk devleti anlayışının gelişmesi, iktidarın meşruiyetinin halka dayanması ve merkezileşmesi, demokrasi ve insan haklarının gelişmesi gibi konular, 20. yüzyılda altın çağına ulaşan ulus-devlet yapısında güçlenerek devam etmiştir. 21. yüzyıl itibarıyla güçlenen bu konular, küreselleşme ile birlikte ulus-devleti sorgulanır hale getirmiştir.

Devletler de insanlar gibi doğar, gelişir ve ölür. Küreselleşme süreciyle birlikte devletlerin değil, olgunun tamamının öldüğüne dair görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak günümüzde devlet olgusu, dünyada yönetimi şekillendiren temel örgüt olarak varlığına devam etmektedir. Küreselleşme, günümüzde güçlü devletler tarafından yönlendirilen bir süreçtir. Küreselleşmenin devletleri şekillendirmesinin yanısıra, devletler de küreselleşme sürecini, güçleri doğrultusunda yönlendirmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında ‘ulus’ olan devletler, devlet üstü örgütlenme yoluna girmiştir. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi gibi örgütlerin ortaya çıkışı, teşkilatlanması ve gelişmesinde bütün devletlerin aynı düzeyde etkili olmadığını ifade etmek gerekir. Kimi devletler küreselleşme sürecini yönetmek isterken, kimi devletler ise kendi ulusal yapılarını korumakla yetinmeye çalışmaktadır. Sözgelimi ABD, Rusya gibi küresel gücü yönlendirme çabası içinde olan devletler küreselleşme sürecinde de etkin rol alırken, Kuzey Kore gibi devletler ise ekonomisini ve hukukunu dışa kapatmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ise ancak küreselleşme sürecini iyi yönettikleri durumda başarı sağlayacaklardır.

Artık dünya düzeni, ittifaklar ile şekillendirilecektir. Dolayısıyla milliyetçilik zayıflamaktadır. Devletlerin resmî ideolojileri zayıflamakta ve güvenlik yaklaşımları sorgulanmaktadır. Özellikle demokratikleşme ve insan hakları talepleri çerçevesinde ulus-devletler çağın taleplerini karşılama noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu noktada ulus-devletlerde homojenlikten heterojenliğe doğru ve standart düzenden konjonktürel tepkiye doğru evrim söz konusu olmuştur. Kültürel çoğulculuk ve çokkültürlülük gibi kavramlar küreselleşmenin,ulus-devlet açısından, acı yüzünü ortaya çıkarmıştır. Yerelleşme ve küreselleşme, ulus-devleti iki ucundan çekmek suretiyle aşındırmaktadır. Bu aşınma, kendisini devletlerin egemenliği konusunda da göstermektedir, ki ulus-devletler ancak güçlü iç ve dış egemenlik ile varlığına devam edebilecek devlet yapılanmasıdır. Çok uluslu küresel şirketlerin devletleri egemenlik bakımından bir hayli zor duruma düşürdüğü gerçeği göz önüne alınırsa, ulus-devletler hemen her anlamda bir kıskaç altına alınmıştır denebilir. Elbette tek devlet şekli ulus-devlet değildir. Devlet şekli ne olursa olsun özerklik talebi ve yetki konusunda mücadeleler devam etmektedir. Bunun yanı sıra tam bağımsızlık adı altında savaşlar da yaşanmaktadır. Mücadelelerin bir kısmının terör faaliyetleri şeklinde olduğu Türkiye gibi ulus-devletler ise yerelleşme ve yerel demokrasi gibi akımların dalgalarıyla ayrıca mücadele etmektedir.

Tüm bu gelişmeler devlet olgusunun ve ulus-devlet yapısının günümüz şartlarında yeniden tahlil edilmesi gereğini doğurmuştur. Bize göre devlet olgusu küreselleşmenin sürecinde etki altında kalan bir nesne olmaktan ziyade, aynı zamanda süreci idare eden özne konumundadır. Dolayısıyla devlet olgusunun mevcut gelişmeler ışığında kısa ve orta vadede son bulacak bir olgu olduğunu söylemek abartılı bir ifade olacaktır. Ulus-devlet yapısı, ancak çağın şartlarına uyum sağladığı ölçüde hayatta kalabilecektir. Ulus-devlet adına klasik anlamda var olan temel değer ve kabullerin devletlerin ayakta kalabilmesi için yeterli olmadığını ifade etmek gerekir. İnsan yaşamına baktığımızda, her gelen nesil farklı değerlerle yeryüzünü şekillendirir. Varlığı insan yaşamıyla benzer olan devletler de kendi nesillerine ayak uydurduğu ölçüde hayatta kalacaktır. Bu durum devlet doğasının kaçınılmaz bir sonucudur.

KAYNAKLAR

ACER, Yücel, KAYA İbrahim. 2014. **Uluslararası Hukuk**. 5. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

AKINCI, Abdulvahap. 2012. «Modern Ulus Devletlerin Doğuşu.» **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** (Dumlupınar Üniversitesi) (34): 61-70.

AKÇURA, Yusuf. 2016. **Muâsır Avrupa'da Siyâsî ve İctimâî Fikirler ve Fikrî Cereyanlar**. Çeviren E. Kılınç. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

AKBULUT, İlhan. 2015. «Devlet, Unsurları ve Kişiliği.» **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Aralık: 159-177.

AKSOY, Numan Durak, ARSLANTAŞ Halis Adnan. 2010. «Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet.» **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi** XXVIII: 31-39.

ARSLAN, Hüseyin. 2018. «Vekalet Savaşlarının Transformasyonu.» Düzenleyen: Recai Aydın ve Hakan Yıldız. **Third Mediterranean International Congress On Social Sciences - MECAS III**. Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi. 375-386.

ARSLAN, Hüseyin. 2020. «Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri» **Anadolu Strateji Dergisi**, 1(2): 19-32

ASLANOĞLU, Rana A., ÇINAR Menderes, CANGIZBAY Kadir, VERGİN Nur, KALAYCIOĞLU Ersin, İNALCIK Halil, COŞAR Simten. 1998. **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**. Düzenleyen: Yaşar Ali Sarıbay ve E. Fuat Keyman. 1. Ankara: Vadi Yayınları.

ATAY, Ender Ethem. 2006. **İdare Hukuku**. Ankara: Turhan Kitabevi.

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, KÖKER Levent. 2011. **İmparatorluktan Tanrı Devletine**. İstanbul: İmge Kitabevi.

BAŞARAN, İsmail. 2005. «Küreselleşme Karşısında Ulus Devletler: Direnen Geleneksel Egemenlik.» **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Temmuz: 39-59.

BAUMANN, Gerd. 2006. **Çokkültürlülük Bilmecesi**. Düzenleyen: Abdurrahim ÖZMEN. Çeviren Işıl Demirakin. 1. Ankara: Dost Kitabevi.

BEAUD, Michel. 2003. **Kapitalizmin Tarihi**. 1. Çeviren Fikret Başkaya. Ankara: Dost Kitabevi.

BELLİ, Aziz. 2016. Devlet (State). 1. **Kamu Politikaları Ansiklopedisi** içinde, düzenleyen: Hatice Altunok ve Fatmagül Gedikkaya, 70-74. Ankara: Nobel Yayıncılık.

BERİŞ, Hamit Emrah. 2014. **Egemenlik / Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği**. Düzenleyen: Öner Çubukçu. İstanbul: Tezkire Yayıncılık.

BEZCİ, Bünyamin. 2013. «Cumhuriyetin Kurucu İradesini Modern Devletin Doğası Üzerinden Okumak.» **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi** 56 (586): 23-35.

BOZKURT, Enver, KÜTÜKÇÜ Akif, POYRAZ Yasin. 2012. **Devletler Hukuku**. 7. Ankara: Yetkin Yayıncılık.

BULGAN, Birden Güngören. **Georg Jellinek'in Hak ve Devlet Kuramı**. 1. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2017, s. 129-137

CEBECİ, Kemal. 2008. «Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü.» **Sayıştay Dergisi**, Temmuz: 23-39.

COŞKUN, Vahap. 2009. **Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu**. Ankara: Liberte Yayınları.

DÜVENCİ, Serhat. 2018. «Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topluluklar Üzerinden Bir Değerlendirme.» **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi** 1 (2): 66-93.

DOYTCHEVA, Milena. 2013. **Çokkültürlülük**. Düzenleyen: Can BELGE. Çeviren Tuba Akıncılar Onmuş. 2. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

EKEN, Hurigül. 2006. «Küreselleşme ve Ulus Devlet.» **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (Selçuk Üniversitesi) (16): 243-262.

ERDİNÇ, Tahsin. 2010. **İnsan Odaklı Devlet ve Özgürlük Öncelikli Anayasa**. 1. İstanbul: XII Levha Yayıncılık.

ERGİN, Barış. 2016. İki şirket 180 ülkeden büyük. 15 Eylül. Erişildi: Aralık 15, 2019. <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/09/15/iki-sirket-180-ulkeden-buyuk>.

EROĞLU, Hamza. 1992. **Atatürk ve Milliyetçilik**. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ERYILMAZ, Bilal. 2011. **Kamu Yönetimi Düşünceler/Yapılar/ Fonksiyonlar/Politikalar**. 4. Ankara: Okutman Yayıncılık.

GIDDENS, Anthony. 2000. **Sosyoloji**. Çeviren Hüseyin Özel, Talip Kabadayı, Mine Turhan Kara, Nursen Oral, Işıl Bayar ve Hamdi Bravo . Ankara: Ayraç Yayınevi.

GIDDENS, Anthony 2008. **Ulus-Devlet ve Şiddet**. Çeviren Cumhuriyet Atay. 2. Kalkedon Yayınları.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. 2008. **Anayasa Hukuku**. 16. Ankara: Turhan Kitabevi.

GÖZE, Ayferi. 2007. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**. 11. İstanbul: Beta Yayıncılık.

GÖZLER, Kemal. 2011 a. **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**. İkinci Baskıdan Tıpkı Ek Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.

GÖZLER, Kemal. 2011 b. **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**.1. 2 cilt. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.

GÖZLER, Kemal. **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**. 9. Bursa: Ekin Yayıncılık, 2017

GÜL, Serhan, ZEREN H. Emre. 2016. «Küreselleşmenin İtici Gücü Olarak Ulus-Devlet: Yeni Kamu Yöneti(şi)minde Farklı Yaklaşımlar.» **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi** (Bülent Ecevit Üniversitesi) 12 (27): 217-227.

GÜNŞOY KAYA, Funda. 2012/2. «Ulus, Devlet ve Yurttaşlık: Fransa Modeli.» **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**(Uludağ Üniversitesi) 13 (23): 297-317.

GÜZEL, M. Şehmus. 1995. **Devlet-Ulus**. 1. İstanbul: Alan Yayıncılık.

GRAY, John. 2003. **Liberalizmin İki Yüzü**. Çeviren Koray Değirmenci.1. Ankara: Dost Kitapevi.

HAZIR, Hayati. 2007. **Anayasa Hukuku**. 4. Ankara: Alter Yayıncılık.

HEYWOOD, Andrew. 2010. **Siyaset**. Düzenleyen: Buğra KALKAN. Çeviren Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız , Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu ve Atilla Yayla. 3. Ankara: Adres Yayıncılık.

KÜÇÜK, Adnan. 2015. «Egemenlik (Hakimiyet), Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm.» **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 311-361.

KAPANİ, Münci. tarih yok. **Politika Bilimine Giriş**. 35. Bilgi Yayınevi.

KOÇAK, Mustafa. 2006. **Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi- Devlet ve Egemenlik**. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KONAK, Nahide. 2011. «Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar.» **Edebiyat Fakültesi Dergisi** (Hacettepe Üniversitesi) 28 (1): 149-164.

LOCKE, John. 2009. **Hoşgörü Üzerine Bir Mektup**. Çeviren Melih YÜRÜŞEN. 5. Ankara: Liberte Yayıncılık.

MARX, Karl, ENGELS Frederick. 2011. **Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri**. 9. Çeviren Muzaffer Erdost. Ankara: Sol Yayıncılık.

MARX, Karl, ENGELS Frederick. 2013. **Devlet ve Hukuk Üzerine**. Çeviren Rona Serozan. 3. İstanbul: Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları.

MCNEILL, H. William. 2006. **Dünya Tarihi**. 12. Çeviren Alâeddin Şenel. İstanbul: İmge Kitabevi.

MOSCA, Gaetano. 2005. **Siyaset Biliminin Temelleri**. Çeviren Hasan İlhan. Ankara: Alter Yayıncılık.

MUMCU, Ahmet, çev. 2015. **Genel Devlet Kuramı**. 6. İstanbul: İnkılap Yayıncılık.

NOZICK, Robert. 2006. **Anarşi, Devlet ve Ütopya**. 2. Çeviren Alişan Oktay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

OPPENHEIMER, Franz. 1984. **Devlet**. Çeviren Alâeddin Şenel ve Yavuz Sabuncu. İstanbul: Kaynak Yayınları.

ÖNEN, Nizam, REYHAN Cenk. 2011. **Mülkten Ülkeye Türkiye'de Taşra İdaresinin Dönüşümü** (1839-1929). Düzenleyen: Bora Tanıl. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

ÖZÇELİK, Selçuk. 1984. **Anayasa Hukuku 1 (Umumi Esaslar)**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

ÖZDEMİR, Hakan. 2012. «Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi: Vazgeçilmeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk.» **Sosyal Bilimler Dergisi** (Afyon Kocatepe Üniversitesi) XIV (1): 39-59.

ÖZER, Attila. 2002. **Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim**. Ankara: Lazer Ofset.

ÖZKAYA, Ömer. 2019. **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde İdarenin Bütünlüğü İlkesi**. 1. Ankara: Adalet Yayınevi.

ÖZTÜRK, Namık Kemal. 2018. **Anayasa Hukuku**. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZYURT, Cevat. 2005. **Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma**. İstanbul: Açılım Kitap.

ROSKIN, Michael G. 2013. **Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür**. Çeviren Bahattin Seçilmişoğlu. 4. Ankara: Adres Yayınları.

SIDAL, Süleyman. 2016. «Vatandaşlık.» **Kamu Politikaları Ansiklopedisi** içinde, düzenleyen: Hatice Altunok ve Fatma Gül Gedikkaya. Ankara: Nobel Yayıncılık.

SAY, Ömer. 1998. **Milli devlet kültürü Türkiye yansımaları**. 1. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

SAYGILIOĞLU, Nevzat, ARI Selçuk . 2003. **Etkin Devlet**. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

ŞENER, Bülent. 2014. «Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları.» **Tarih Okulu Dergisi** 7 (XVIII): 51-77.

ŞİMŞEK, Osman. 2000. «Devlet Kavramının Gelişimi ve Küreselleşmedeki Anlamı.» **Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası**. Temmuz. Erişildi: Temmuz 15, 2017. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/5413.pdf>.

TEKELİ, İlhan, İLKİN Selim. 2000/1. «Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması.» **Doğu Batı**, Şubat: 113-138.

TEZİÇ, Erdoğan. 2007. **Anayasa Hukuku**. 12. İstanbul: Beta Yayıncılık.

TUNCEL, Gökhan. 2014. «Ulus Devletin Dönüşümünde Hükümet Dışı Örgütlerin Etkisi.» **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** (Atatürk Üniversitesi) 28 (2): 39-54.

TURAN, Erol. 2011. «Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği.» **Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi**(Selçuk Üniversitesi) 1 (1): 135-147.

ULUDAĞ, Süleyman. 1982. **İbn Haldun Mukaddime**. İstanbul: Dergah Yayınları.

YALÇINKAYA, M. Hakan, ÇILBANT Coşkun, YALÇINKAYA Neslihan. 2012. «Küreselleşme İle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı.» **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi** 4 (8).

ZİYAL, Nur. 2007. «Aristoteles.» **Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Deneme** içinde, yazar Howard Williams ve Moorhead Wright, düzenleyen: Tolga Erdal ve Fatih Durmuş, 53-72. Ankara: Siyasal Yayınevi.